

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ИЗДАНИЕ НА НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

1'2007

ГОДИНА XIV

ISSN 0861-847X

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ГОДИНА XIV. 1'2007

ГЛАВЕН РЕДАКТОР АЛЕКСАНДРА ДИПЧИКОВА

РЕДАКТОР ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ, АНЕТА ДОНЧЕВА,
АНИ ГЕРГОВА, АНТОАНЕТА ТОТОМАНОВА, БОРЯНА ХРИСТОВА,
ДОНКА ПРАВДОМИРОВА, ЕЛЕНА ЯНАКИЕВА, ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА,
НИНА ШУМАНОВА, СТОЯНКА КЕНДЕРОВА
ДИЗАЙН АНИ КОЛЧЕВА

ПЕЧАТНИ КОЛИ 4.25. ФОРМАТ 16 / 70 X 100. ТИРАЖ 360.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,

БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 988 28 11 (304, 287, 206).

E-mail dipchikova@nationallibrary.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ 2007

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

БИБЛИОТЕКА

ГОДИНА XV 1900

Хонорари не се изплащат. Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст.
Приемен ден за автори – сряда от 14 до 15 часа.

Съдържание

Професия

АЛЕКСАНДРА ДИПЧИКОВА,
ТАТЯНА ЯНАКИЕВА
5 БИБЛИОГРАФСКИЯТ КОНТРОЛ
И ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА
КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО
НАСЛЕДСТВО

СТЕФКА ИЛИЕВА
16 АКТИВНИ ФОРМИ
НА КВАЛИФИКАЦИЯ
НА БИБЛИОТЕКАРИТЕ

Събития

20 ИЗЛОЖБА „БЪЛГАРСКИ КНИГИ
ПЕЧАТАНИ ВЪВ ВИЕНА 1845–
1878 Г.“

Актуално

ТАТЯНА ЯНАКИЕВА
23 ВИРТУАЛНОТО ИНФОРМА-
ЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
НА ЛИТЕРАТУРНАТА НАУКА
В БЪЛГАРИЯ

Кръгозор

МАРИНА ЕНЧЕВА
30 ИНТЕРНЕТ-БАЗИРАНОТО
ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ
ПО БИН В ПОЛША

Дискусионно

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ
39 ФИКТИВНАТА
БИБЛИОТЕКА

ЕВГЕНИЯ РУСИНОВА
45 PR В ПРАКТИКАТА:
АНАЛИЗ НА СЛАБОСТИТЕ

Минало

РОСИЦА АНГЕЛОВА
50 ШУМЕНСКИ ПРИНОСИ
В БЪЛГАРСКАТА ПЕРИОДИКА
ПРЕЗ 1906 Г.

ВАСИЛ ЗАГОРОВ
54 ТЪРГОВСКИЯТ ПОДХОД
НА СЛАВЧО АТАНАСОВ –
СТАРИ ИДЕИ, НОВИ РЕШЕНИЯ

Юбилей

ЙОВКА РЪЦЕВА
57 ДЛЪЖНИЦИ СМЕ
НА СТИЛИЯН ЧИЛИНГИРОВ

Отклик

ДОНКА ПРАВДОМИРОВА
59 РУСКА ЕМИГРАЦИЯ
В БЪЛГАРИЯ

ЦВЕТАНА СТАЙКОВА
61 ТРАДИЦИЯТА ЗА ИЗРАБОТВАНЕ
НА КАЧЕСТВЕНИ
БИБЛИОГРАФИИ Е ЖИВА

ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ
63 БИОБИБЛИОГРАФИЯ ЗА
ХУДОЖНИКА АНАСТАС
СТАЙКОВ

IN MEMORIAM
64 ИСКРА
КЪНЧЕВА

ЕЛХА ДЕНЕВА
65 БИБЛИОГРАФСКИ
СПРАВКИ

БИБЛИОГРАФСКИЯТ КОНТРОЛ И ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО

АЛЕКСАНДРА ДИПЧИКОВА, ТАТЯНА ЯНАКИЕВА

Проблемът за библиографския контрол и дигитализацията на научното и културно-историческото наследство набира инерция през последните две десетилетия. Връзката между тези две дейности бе най-напред ясно идентифицирана от Комисията за опазване и достъп на САЩ (1). Контекстът, в който се изследва тази връзка, е свързан с тревогата от факта, че повече от 80 млн. тома в националните американски научни библиотеки, т. е. около 25 % от библиотечното наследство на страната и над 2,5 милиарда страници от националните архиви, са заплашени от изчезване поради хартията, на която са записани. Нетрайната и чуплива хартия, използвана през XX в., е огромна заплаха за културно-историческата памет и налага незабавни консервационни действия. Направените изследвания показват, че едва около 20–30 % от крехките и чупливи книги могат да се съхранят чрез микрофилмиране. Тази ситуация изправя комисията пред мъчителната отговорност за избора на тези 20–30 %, които трябва да бъдат съхранени и което е още по-страшно пред решението кои 70–80 % трябва да бъдат обречени на изчезване. В тази връзка Комисията съзира ролята на големите библиотеки в САЩ. Техните колекции са резултат на внимателен подбор, а техниките, разра-

ботени от тези библиотеки за библиографска информация, могат успешно да бъдат използвани при разрешаването на критичната ситуация. На библиотекарите, съответно на архивистите и на кураторите в музеите, се възлага огромната отговорност да анализират фондовете си, да преценят ценността на колекциите си и да изготвят описи на онази част от сбирките, които незабавно трябва да се подложат на консервационни процедури, да се презапишат върху друг носител и да се организира тяхното дългосрочно съхранение. Комисията набелязва някои най-общи критерии за оценка на документите, които трябва да бъдат избрани, но заедно с това тя осъзнава, че такава огромна задача не е по силите на една или няколко библиотеки, защото никоя от тях не би имала достатъчно финанси да реши този проблем самостоятелно. Очевидно създаването на консорциуми за споделяне на отговорностите в този процес е едно от възможните решения. Организирането на такива локални, регионални, национални и международни консорциуми ще гарантира избягването на дублирането при презаписа на документите върху друг носител. А това означава, че отделните за целта финанси ще могат да се използват по-ефективно и самият процес ще стане икономически по-изгоден.

Контролът в консорциумите се реализира именно чрез своден каталог, който подпомага избягването на повторения при презаписа и който в крайна сметка операционализира целия процес. Резюмирайки, можем да кажем, че библиографският контрол изпълнява двойна функция в процеса по опазването и съхраняването на научното и културно наследство – той е инструмент на подбора и инструмент за управление на презаписаните колекции.

Второто приближение към тази тема се появява в края на XX в. и е свързано с възможностите за достъп до публикации в електронна среда в резултат от бързото развитие на ИКТ. Идеята за библиотеките „без стени“ ражда глобалния достъп и глобалния потребител. Вече е напълно възможно да се навигира не само в електронните ресурси на една библиотека, а във всички виртуални библиотеки от компютърните мрежи. Именно този глобален ползвател с потребности за неограничен достъп се нуждае от една по-гъвкава и отворена система за търсене, която да не е обвързана със строгите правила на каталогизацията и на библиографските стандарти. На границата на двете хилядолетия централна тема на цяла поредица от публикации става сравнителният анализ на системите за каталогизация, развивани на основата на международно признати и утвърдени стандарти, и на системите за търсене в мрежите, т. нар. „търсачки“. Изтъквайки ролята на програмата за библиографски контрол като една от най-успешните програми на XX в., допринесла за унифициране на методите за интелектуален анализ на записаната информация чрез структури-

рано описание, класификация и анализ на контекста, за намаляване на разходите за каталогизация и за успешен преход към електронизация на библиографската дейност, редица специалисти заснанаха на позицията, че библиографският контрол трябва да се съобрази с промените в информационното общество на XXI в. Конференцията „Bibliographic Control for the New Millennium“ (2000 г.), проведена в Библиотеката на Конгреса, очерта една нова ситуация в полето на достъпа до информацията. К. Линч(2) заявява, че през XXI в. назрява революционна ситуация в обществото, свързана с появата на огромно количество от записано знание направо в дигитална форма, количество, което значително надхвърля традиционната печатна комуникация. Тази нова информационна криза се маркира и в доклада на Европейската комисия за опазване и достъп, подготвен за ЮНЕСКО(3). Според този доклад, скоростта, с която навлиза дигиталният свят, „преобръща установения от практиката ред за осигуряване на опазването. Поколения от платформи, програми и техники се сменят така бързо, че дигиталните материали стават недостъпни поради несъвместимост вече не след десетилетия, а след няколко години“. Времевите рамки за осъществяване на мерките по осигуряване на опазването се свиват — предпазните стъпки, гарантиращи достъпност до дигиталните документи, трябва да се извършват в най-ранните етапи от жизнения им цикъл.

Подкрепа за сближаване на методите за анализ и описание на документите, развивани от каталогизационните системи и в „търсачките“ чрез т.нар.

„мета-данни“, се заявява от редица специалисти(4). Предимствата на тези системи се търсят във факта, че те обхващат голямо количество от новопоявилите се документи, т.нар. „некнижни документи“ – звукови, видео, визуални, комбинирани (мултимедийни). Освен това те предлагат по-бързо и качествено издирване, те са по-евтини и осигуряват не само идентификация на записания документ, но и неговия последващ анализ в самите системи за достъп. Мета-данните, т. е. данни за данните, използвани в мрежовите ресурси, са също вторична информация за идентификация и достъп. Важно е тук какво в тази инфраструктура може да бъде споделено и разпределено между отделните участници в информационния обмен. Всички общности, ангажирани с търсене на информация, трябва да имат думата при избора и управлението на процесите, както и учените, които работят с материалите.

Като се вземе под внимание миграцията на огромни масиви от записаното знание от печатна в дигитална форма, трябва да отбележим, че реално се очертава криза в процеса на стандартизация. Дигиталното знание не е само текст, а и звук, и образ, т.е. комбинация от всички тези форми. Съществуващите стандарти за библиографски запис на отделни видове документи са подложени на силен натиск от средата – появяват се нови видове уеб-документи, които имат хибриден характер и не се поддават на строгите каталогизационни правила. Независимо от тази сложна ситуация някои автори, като М. Горман(5), считат, че системата за библиографски анализ и каталогизация на

електронните документи чрез MARC-форматите е достатъчна заедно със стандартизираните класификационни системи, предметни рубрикатори и контролни авторитетни файлове за адекватна идентификация и осигуряване на достъп. Най-популярното проявление на мета-данните, т. нар. Дъблинско ядро, според него, е „недостатъчно определено подмножество на формата MARC“. Въпросът, според Горман, е не „как да се каталогизира, а кои електронни документи да се каталогизират“. Скептичен в оценките си за международните инициативи в областта на мета-данните е и докладът на Присила Каплан(6). Авторката подлага на критичен анализ и оценка няколко основни модела като „The Text Encoding Initiative (TEI) Header“, „The Encoded Archival Description (EAD)“, „Dublin Core Metadata Element Set (DCMES)“, „Visual Resources Association (VRA)“, „Core Categories for Visual Resources“, „Functional Requirements for Metadata Records“. От анализа става ясно, че основната част от съдържанието на тези мета-формати се опира на библиографската информация, а по-малка част – на управленски данни, подкрепящи употребата на ресурса.

Третото приближение към темата е свързано с усилията за опазване на културното, научното и историческото наследство, включително и това в дигитална форма. Новият контекст, в който се поставя въпросът за библиографския контрол, изисква оценка дали той може да обхване описанието и да гарантира достъпа до дигитални обекти, създавани в рамките на т. нар. „институции на паметта“ – библиотеки, архиви и музеи. Именно в тези институции в началото

на новото хилядолетие отчетливо се изявява стремеж за конвергенция в информационната им политика и в политиката им на достъп до културните ценности. Въпросът, който се поставя и дискутира в професионалните общности, е има ли място библиографският контрол в създаването на интегрирани системи за достъп до обекти, създадени в резултат от прилагането на различни стандарти и различни кодиращи практики.

Още един аспект в тази дискусия е мястото на библиографския контрол в процеса на опазването. Според специалистите трайното съхранение на дигитални обекти за по-дълъг период от време изисква периодични действия, насочени към съвместимост с непрекъснато изменящата се среда. Достъпът до дигиталните документи, текущо появяващи се в информационните мрежи и създадените в резултат от ретроконверсия, изисква изграждане на система от дигитални архиви – организации, гарантиращи автентичността на документите, правата и ограниченията по осигуряване на достъпа.

Разпределената система от такива архиви дава възможност на институциите не само да се специализират за определени видове материали или за обслужване на определени общности, а да се създаде една по-широка дигитална среда на търсене, включително и системите на електронната търговия. Именно в този променен контекст трябва да се търсят пътища за промяна и гъвкава адаптация на библиографския контрол. Ще цитираме думите на Клифърд Линч: „Навлизаме в нов свят, където дигиталното ще доминира и електронните информационни системи не само ще по-

сочват местонахождението на документите, но ще дават възможност за тяхното ползване. Без да осъзнаем това, ние не можем и не трябва да се опитваме да начертаяме бъдещата карта на библиографския контрол. Ако продължаваме да игнорираме развитието извън традиционния обхват на библиографския контрол и да работим както досега, рискуваме наистина практиката, с която сме свикнали, да бъде отхвърлена като прекалено скъпа и несъвместима с изискванията за качество в сравнение с възможностите на новите технологии. Според мен... ние трябва да съсредоточим усилията си върху определянето на уникалния принос на практиката на библиографския контрол и да определим мястото, времето и начина на неговото най-смислено приложение. Това означава, че трябва да разберем променящата се среда и икономическите проблеми, възможностите и ограниченията на неговите алтернативи“ (7).

Този преглед на теоретични подходи и становища по отношение на библиографския контрол и ролята му за опазване и достъпа до културното наследство ни позволява да очертаем основните задачи, които стоят пред българската библиотечна общност. Първата и най-важна задача е да се постигне баланс между ретроспективната конверсия на документи от традиционна в дигитална форма и библиографския контрол на документи, създадени направо в дигитална форма в мрежата.

Ретроспективна конверсия и библиографски контрол

Няма да се спираме на цялата проблематика, свързана със запазването на

културното наследство, с правните основи и процедури, със законодателството и технологиите. Ще засегнем само аспекта, свързан с библиографския контрол.

Първата основна функция на библиографския контрол, както показва световната практика, е свързана с възможностите му да съдейства за подбора на материалите, подлежащи на опазване. Ние трябва да се съсредоточим върху проблема за опазването на библиотечните колекции, главно печатни, като прехвърлим най-ценното от тях в дигитална форма. Главната ни цел ще бъде да направим нашите „невидими“⁽⁸⁾ колекции видими и лесно достъпни не само за локалните потребители, но и за глобалните.

В тази област са направени вече някои положителни стъпки.

Още през 1997 г. група изследователи, подкрепени от Съюза на библиотечните и информационните работници и Програма „Библиотеки“ на Фондация „Отворено общество“, разработи проекта „Национална програма за опазване на библиотечните фондове“⁽⁹⁾. Проблемът за библиографския контрол при изпълнението на тази програма беше засегнат както в неговата изследователска, констативна част, така и в предложения модел за бъдещи действия в национален мащаб. През изминалите години не бяха предприети никакви практически действия по осъществяването на този проект. Днес е излишно да се анализират финансовите, организационните и субективните причини за това, но може да се каже, че от гледна точка на сегашната ситуация, той все още може да бъде полезен в някои свои части и

като пример могат да се посочат принципните положения по отношение на библиографския контрол. Изминалите оттогава почти десет години донесоха редица промени, повечето от които благоприятстват развитието на дейностите по опазване на библиотечните фондове и по-конкретно дигитализацията на писменото културно наследство. Като оставим настрана бързото развитие на информационните и комуникационни технологии, със задоволство можем да отбележим, че проблемът за дигитализацията на националното писмено културно наследство е намерил отражение в основния документ на културната политика на действащото правителство – „Концепция за развитието на българската култура“⁽¹⁰⁾. Като отражение на множеството инициативи в ЕС, нашата страна предвижда разработването на две национални програми, свързани с организацията на тази дейност – „Национална програма за цялостно картографиране и описване на ръкописно-документалното наследство на територията на България“ и „Национална програма за дигитализация на ръкописно-документалното наследство“. Независимо от това някои отговорни институции вече са започнали да работят по проекти, които се подкрепят финансово от бюджета и от Шестата рамкова програма на ЕС. През 2005 г. в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ започна изграждането на дигитален център, а през тази година в Института по математика и информатика на БАН беше открита технологична линия за дигитализация в рамките на проекта „Трансфер на знания в областта на дигитализацията на културното и научно наслед-

ство на България“. Наред с тези по-малки начинания вече са осъществени и някои по-малки проекти, които са между първите опити за представяне на издания във виртуалното пространство. За пример може да се посочи дигитализацията на цялото течение на сп. „Сердика“ от Столичната библиотека(11). Трябва да споменем и българо-американския проект „Repertory of Medieval Bulgarian Literature and Letters“(12), с ръководители А. Милтенова и Дейвид Бирнбаум, за дигитализация на средновековни славянски ръкописи, както и проекта за виртуална библиотека на Университетската библиотека и Факултета по славянски филологии, наречен „Bibliotheca Slavica“(13).

Предвижданото разрастване на тази дейност в международен мащаб и проектираните финансови средства по програмите на ЕС в близко бъдеще дават основание да се предполага, че дигитализацията на уникални писмени паметници и на печатни издания с културно-историческа стойност ще бъде една от важните задачи на библиотеките. Без да игнорираме натрупаното знание при реализацията на тези отделни проекти, ние сме убедени, че ще са нужни огромни усилия, за да се създаде необходимата инфраструктура. Това е труден процес, който се нуждае от управление. Най-приляга на Националната ни библиотека, натоварена с отговорността да съхрани националното писмено културно наследство, да се заеме с тази задача. Но при съществуващите в България условия и възможности за финансиране, тя очевидно не може да поеме цялото бреме. Вниманието трябва да се съсредоточи върху разработването и прие-

мането на замислената национална програма, подкрепена от държавата, гарантирана финансово, която да предложи стратегия за опазване на културното наследство, включително за дигитализация на застрашени библиотечни колекции, която да обхване широк кръг от библиотеки.

Като първа стъпка е нужно библиотеките да обсъдят този въпрос и да вземат общи решения. Трябва да се постигне съгласие кои са най-важните колекции в риск (по наше впечатление особено остро стои въпросът с колекцията от периодика). Националната библиотека трябва да поеме инициативата за създаване на консорциум от библиотеки, които ще участват в проекта по дигитализация. Задачите трябва да се разпределят между библиотеките-участници, за да се избегне всякакво дублиране на усилията и разпиляване на финансови средства.

Съгласуването на дейността им и координирането може да стане чрез създаването на контролираща информационна система, която ще предлага своден интернет-каталог за дигитализираните колекции. Всяко ново включване трябва да се подлага на колективно обсъждане в рамките на консорциума.

Важна задача на библиографския контрол в този процес е да създаде връзка между съществуващите каталогизационни данни и описанието на ретроконверсираните в дигитална форма документи. Тази задача изисква да се разработят подходящи и адекватни модели за анализ и структуриране на данните. Сама по себе си задачата за изработването на такъв модел трябва да бъде обект на самостоятелен национален

проект, в който да участват всички заинтересовани институции и висококвалифицирани специалисти и който да се основава на задълбочено проучване на световния опит в тази насока.

Следващата стъпка е свързана с решаването на технологичните проблеми. Презаписът на документите от печатна в дигитална форма е сложна технологична задача, при решаването на която трябва едновременно да се вземат под внимание различни аспекти. При нивото на техническото оборудване на българските библиотеки и недостатъчната компетентност на библиотечния персонал за изпълнение на подобни задачи, очевидно трябва да се търси помощта на външни организации за решаването им. Като се вземе под внимание фактът, че е възможна загуба на достъп до дигиталните документи при разрушаване на носителя, на който се съхраняват, остаряване на програмата, което прави невъзможно прочитането на дигиталните файлове, въвеждане на нови компютърни системи и периферни устройства, несъвместими със старите материали, става ясно, че трябва да се вземат отговорни решения относно поддържането на дигиталните архиви. Онези, които предават документи за съхраняване, трябва да бъдат уверени, че тяхната цялост и автентичност е гарантирана, че техническите мерки се предприемат навреме, че се спазват правата и ограниченията по осигуряване на достъпа.

Библиографски контрол и текуща регистрация и достъп до дигитални документи

Новите видове документи завладяха и българското интернет-пространство,

като при това броят им се увеличава с главоломна бързина. Тези нови видове документи се отличават структурно и функционално и трудно могат да се класифицират с традиционните критерии.

Първият въпрос, на който трябва да отговорят библиографите, е какво според тях е „интернет публикация“ и какви основни данни ще са необходими за нейното описание(14). Както стана ясно от направения по-горе преглед на теоретичната литература, не съществува единно мнение по този въпрос. При отсъствие на фиксиран обект, който би могъл да бъде запазен като такъв, се налага да се реши от кои елементи всъщност се състои оригиналният електронен документ. А това означава да се определи кои са значимите характеристики на документите, които трябва да бъдат съхранени, за да може за дълго време да се ползва записаното в тях знание. Използваните световни практики изправят българските библиографи пред труден избор между MARC-форматите и схемите с мета-данни. Очевидно този въпрос трябва да бъде обсъден на национално ниво и да бъде направен национално отговорен избор за бъдещето. На този етап може да се предположи, че независимо от бъдещото развитие на този въпрос в международен план, огромното количество библиографски записи за традиционни и нетрадиционни материали, които се съдържат в библиотечните каталози и библиографските бази данни по света, ще се използват при изграждането на бъдещите системи за информация за дигитализираните традиционни документи. Както посочват мнозина изследователи, между елемен-

тите, от които са съставени метаданните и елементите на познатото ни библиографско описание, има голяма степен на съвпадение. Това обстоятелство ще позволи прехвърляне на данните в различни формати в съответствие с потребностите на системите за търсене на информация в бъдеще. Затова изглежда уместно библиографският контрол над дигитализираните колекции засега да се придържа към действащите стандарти за библиографско описание и разкриване на съдържанието на документите.

В този доклад, който има повече теоретичен характер, не е уместно да се обръща специално внимание на конкретната организационна страна на библиографския контрол, но трябва да се подчертае, че основна предпоставка за успешното представяне и ползване на дигитализираните материали е дългосрочното сътрудничество между институциите, които са натоварени с тази дейност. Необходимо е да се обърне специално внимание на обстоятелството, че стандартизирането на отделните процеси на библиографския контрол е задължително условие за осъществяването на всяка форма на коопериране в национален и международен мащаб. А това означава безкомпромисно прилагане на международните стандарти за библиографски контрол както при текущата регистрация на дигитални документи, така и при ретроконверсията на традиционни материали в дигитална форма.

България и международните системи за библиографски контрол

Можем ли днес да твърдим, че в това отношение нашата страна е готова за предизвикателството на включването на

дигитализираните документи в международните системи на библиографски контрол, които са в напреднал стадий на изграждане?

По отношение на библиографското описание може да се каже, че използваните от нас стандарти са съгласувани с международните норми за библиографско описание. Предстои процес на внедряването на прякото използване на международните стандарти, който ще бъде съпроводен от приемане и договаряне на редица локални методични решения в случаите на алтернативни възможности, допускани в тях.

Не така стои въпросът с правилата за каталогизация, които, макар и да са съобразени с действащите стандарти, са разработвани за традиционни каталози и библиографски указатели и не отразяват възможностите за търсене в електронните каталози. Те не обхващат и особеностите на библиографските материали, които не са книги и не могат да задоволят нуждите на библиографското описание в съвременните библиотеки. От друга страна, трябва да се признае, че процесите на стандартизация на библиографското описание все още не са обхванали правилата за каталогизация, които са разработени на национално, регионално или езиково ниво. Международната професионална общност на библиографи и каталогизатори активно обсъжда възможността за приемане на единни международни правила за каталогизация като път към окончателното унифициране на библиографските записи в глобален план(15).

В контекста на този процес пред българските библиотеки ще изникне въпросът за промяна на националните прави-

ла. В това отношение съществуват възможности за различни решения (разработване на нови национални правила, съгласувани с международните, приемане на пряко действие на международните с допълването им с национални методични указания и др.), но още сега трябва да подчертаем, че това не може да стане без активното включване на специалистите – каталогизатори от различните институции в процеса на утвърждаване на подобни решения.

По отношение на съдържателния анализ в процеса на библиографския контрол също предстоят нови задачи. Използването на единна класификационна схема във всички видове библиотеки в страната безспорно е стъпка напред по пътя на унифицирането на анализа на съдържанието. Трябва обаче да се признае, че действащите в момента класификационни таблици, макар и приведени в стандартен вид с помощта на допълнения, са остарели и с изключение на публикуваните от време на време нови индекси и методични решения, отдавна се нуждаят от преработка. Нашата страна е една от малкото в Европа, която не разполага със съвременно стандартно издание на УДК – нито в печатен, нито в електронен формат.

Анализът на съдържанието на материалите чрез предметизация също изисква унифициране в национален мащаб. Използваната в националната библиотека от десетилетия система за предметизация вече се прилага в библиографските бази данни за книги на националната библиография, но тя не е достатъчно позната от професионалната общност на страната. Не са разработени и разпространени необходимите правила

и указания за ползването на Списъка от предметни рубрики за универсални библиотечни фондове.

Но най-сериозната пречка пред изграждането на система за споделена отговорност за библиографския контрол както върху традиционните, така и върху дигитализираните материали е отсъствието на единен национален формат за обмен на машинночетими библиографски записи. Особеностите на процеса на автоматизация на библиотечните процеси у нас досега не позволиха да се приеме единен международен формат. И докато това не се осъществи, нашето желание за представянето на дигитализирани текстове във виртуалното пространство, като резултат от съгласувани действия на отговорните институции в рамките на целенасочено обединение (консорциум) и включването в големи международни проекти за дигитализация, ще бъде ограничавано от необходимостта да участваме в националния и наднационалния библиографски контрол с адекватни средства. Все пак каталогизаторите и библиографите в България разполагат с преводи на български на двата основни международни формата за машинночетими библиографски записи. Въпрос на договорка е кой от тях ще се използва при изграждането на своден интернет-каталог за дигитализираните колекции.

Библиографският контрол е обвързан с още един отговорен избор в текущата национална библиография – да създаде критерии за подбор на електронните документи, които трябва да се депозират и съхраняват. Създаването на надеждни критерии за подбор е без съмнение проблем, който се нуждае от научни

проучвания и съгласувания с всички общности, заинтересовани от опазването на писменото наследство на нацията. Без съмнение за неговото решаване ще трябва да се подходи с отчитане практиката на страните, които вече извършват текущо подбор и библиографска регистрация на дигитални документи от мрежата. В това отношение практиката показва както някои общи принципни положения, така и определени различия в подхода на отделните страни. Решенията при определяне на принципите на подбора са свързани както с теоретични постановки на библиографите, така и с практическите възможности за трайно запазване на дигиталните документи за бъдещето и предоставяне на достъп до тях. В много случаи, както вероятно ще се случи и в България, технологичните и финансови проблеми доминират над принципните решения, но това не е причина за конюнктурен подход към една толкова важна задача, която засяга представянето на днешните електронни писмени документи на поколения напред.

Заклучение

Въз основа на направения анализ на състоянието на библиографския контрол при дигитализацията на писменото културно-историческо наследство в България можем да набележим няколко основни задачи, които трябва да бъдат решени от професионалната общност:

1. Избор на национален комуникативен формат за обмен на машинночитима библиографска информация.

2. Хармонизация на националните правила за каталогизация в съответст-

вие с развитието на международни правила.

3. Създаване на бази данни за ценните колекции на библиотеките при спазване на изискванията за съвместимост на информацията.

4. Изграждане на своден каталог на дигитализираните документи в библиотеките като инструмент за контрол на процеса.

5. Приемане на принципи за подбор и регистрация на дигитални документи в текущата национална библиография.

Бележки

1. **Preserving the Literary Heritage : The Final Report of the Scholarly Advisory Committee on Modern Language and Literature of the Commission On Preservation And Access / J. Hillis Miller. – University of California, Irvine. – July 1991.**

Комисията е създадена през 1986 г., в помощ на сътрудничеството между библиотеките и свързаните с тях организации, за да се осигури запис във всички формати.

2. **Lynch, Clifford.** The new context for bibliographic control in the new millennium. – Bicentennial Conference on Bibliographic Control for the New Millennium, November 15–17, 2000. <<http://www.loc.gov>>

3. **Доклад на Европейската комисия за опазване и достъп, подготвен за ЮНЕСКО, Амстердам, 2002.** <<http://www.knaw.nl/ecpa/PUBL/unesco.html>>

4. **Bishoff, Liz et al.** Metadata, Cataloging, Digitization and Retrieval: Who's Doing What to Whom: The Colorado Digitization Project Experience / Liz Bishoff, William A. Garrison. – Bicentennial Conference on Bibliographic Control for the New Millennium, November 15–17, 2000. <<http://www.loc.gov>>

5. **Gorman, Michael.** Our enduring values : librarianship in the 21st century. – Chicago : ALA, 2000, p. 114–115.

6. **Caplan, Priscilla.** International metadata initiatives: lessons in bibliographic control : a blooming garden, traversed by crosswalks, atop a steep and rocky road. Bicentennial conference on bibliographic control for the new millennium, November 15–17, 2000. <<http://www.loc.gov>>

7. **Lynch, Clifford.** The new context for bibliographic control in the new millennium. – Bicentennial Conference on Bibliographic Control for the New Millennium, November 15–17, 2000. (<http://www.loc.gov>)

8. Използвано е определението на **Lynch, Clifford**, с което той си служи в цит. вече негова статия.

9. **Национална** програма за опазване на библиотечните фондове: Проект / Ани Гергова и др. – София : СБИР, 1997.

10. Бюлетин на държавната администрация, № 22.

11. <<http://www.serdika.org>>

12. **Medieval Slavic Manuscripts and SGML**

: Problem and Perspectives. – Sofia : Prof. Marin Drinov academic Publishing house, 2000. – 371 p.

13. **Bibliotheca Slavica** // <http://www.Libsu.uni-sofia.bg/BibliothecaSlavica.html>

14. Мястото на издаване (главният критерий в законодателството за задължителното депозирание) занапред не може да се използва за определяне на националната продукция или издателските данни. Не е задължително наименованието на домейна да отразява къде и на какъв език е произведен документът, а много сайтове имат огледални сайтове на други места.

15. Вж материалите от поредицата конференции по тези проблеми, организирани от ИФЛА:

<http://www.d-nb.de/standardisierung/afs/imeicc_papers.htm> <<http://www.loc.gov/loc/ifla/imeicc/imeicc2/>>

<<http://www.loc.gov/loc/ifla/imeicc/>>

<<http://www.nl.go.kr/icc/icc/main.php>>

АКТИВНИ ФОРМИ НА КВАЛИФИКАЦИЯ НА БИБЛИОТЕКАРИТЕ

СТЕФКА ИЛИЕВА

Идеята за непрекъсната квалификация през целия живот придобива все по-голямо значение след влизането на България в Европейския съюз. Редица документи на ЕС, ЮНЕСКО, ИФЛА и СБИР отделят внимание на тази тема. Първата и най-важна причина за продължаващото библиотечно образование е свързана с необходимостта от повишаване на конкурентността на персонала в България, съобразно европейските измерения.

В края на 2000 г. Европейската комисия представи специален Меморандум за учене през целия живот, в който са изложени концептуалните виждания за образованието в ЕС и неговото трансформиране в холистична система, осигуряваща учене на хората от най-ранна до най-късна възраст.

Като трайна тенденция в европейските страни се налага политиката на отделяне на повече инвестиции в човешки ресурси. За насърчаване на инвестирането, Европейската комисия предлага въвеждането на европейска награда за работодатели, които инвестират в обучение на хора. Тази идея е реализирана във Великобритания чрез годишната награда „Investor in people“. (Вж Катански, Чавдар. Европейски приоритети в български контекст: Перманентно учене през целия живот. – 2005, с. 32.)

Друга трайна тенденция е доближаване на образованието до дома и работ-

ното място, т.е. от образование за цял живот се преминава към идеята за „образование през целия живот“.

Възниква ново понятие като „неформално образование“, отразяващо разбирането, че придобитото образование и квалификацията не могат да бъдат достатъчни за целия живот, не са еднократен процес и реално продължават в зрелите години на човешкия живот (пак там, с. 43).

Появилите се в България два центъра за продължаващо образование за библиотекари – към СБИР и СВУБИТ, отразяват точно тази тенденция за продължаване, допълване на образованието през целия живот.

Ролята на регионалните библиотеки е да поддържат перманентна връзка с центровете и да правят съвместни планове с тях за обучение на библиотечния персонал.

Първият аспект на тази връзка е даване на информация за числеността, образованието, квалификацията и уменията на библиотекарите като цяло по области. Представянето на обобщена картина на библиотечния персонал по видове библиотеки, образование и квалификация, ще даде възможност на мениджърите от двата центъра да направят изводи за състоянието на библиотечния персонал в България и да набележат дългосрочни стратегии за квалификацията на библиотекарите.

Вторият аспект на връзката между центровете за квалификация и регионалните библиотеки е свързан с изследването в дълбочина на конкретните потребности от квалификация на всеки работещ библиотекар. Необходимо е чрез анкетни проучвания да се получи такава информация.

Какви форми на обучение и квалификация на библиотекарите се прилагат в Пловдивския регион? Досега най-разпространена е била лекцията. Тя е пасивен метод, при който ролята на учащия се свежда до това да седи тихо и да не пречи на преподавателя, т.е. да не разговаря със „съседа“ по време на обучението. Прекъсването на преподавателя с въпрос не се разрешава. Ефективността на лекцията се засилва, когато участниците не са случайно включени в съответния курс, а са мотивирани да научат повече по дадена тема. Мотивацията може да бъде свързана с желание за професионално израстване, кариерно развитие или издигане на личния авторитет. Много важно е събирането на подходящи библиотекарите със сродни интереси и познания и намиране на „точния“ преподавател по темата на обучението. За да се разбере как е усвоен материалът, наложително е включването на активни форми на обучение като делови игри, практикуми, кръгли маси, дискусии, решаване на казуси и др.

Ето накратко характеристика на някои от активните форми, които широко се прилагат в практиката на квалификационните обучения на библиотекарите от Пловдивския регион.

Дискусията е активен метод на обучение, характеризиращ се с групово ана-

лизиране на даден проблем и на колективно търсене на пътища за неговото разрешаване. Дискусионен форум на тема „Мястото на библиотеката в отвореното общество – роля и значение“ беше организиран в рамките на Националната библиотечна седмица (18 май 2006 г.) от работещите в НЧ „Св. Св. Кирил и Методий“ – Раковски. Присъстваха библиотекарите от всички общини на Пловдивска област, представители на местната власт, а също зам.-министрите Надежда Захариева (на културата) и Искра Михайлова (на регионалното развитие и благоустройство).

Разновидност на дискусията е казусният метод, известен още като ситуационен анализ. Той се прилага за вземане на най-доброто решение на даден проблем при многовариантност на възможните подходи и решения.

Методът на игрите има много разновидности. Обучаемите създават проблемна ситуация с предварително определено разграничаване на ролите, които изпълняват. Такива ситуации и роли има във взаимоотношенията „библиотекар – длъжник на библиотеката“ „ръководител – библиотекар“, при различни ситуации, които възникват, ако в екипа има нов колега, „библиотекарят – изповедник на емоционалните проблеми на читателите“ и др. Подобни делови игри са разигравани нееднократно от библиотекарите на Община Марица под формата на „Театър на библиотечния живот“ и са представяни пред библиотекарите от читалищните библиотеки в Пловдив. В този случай се наблюдава преплитане на два метода на обучение – „игровият“, с този на „демонстрация на добри библиотечни практики“.

Ето само някои от названията на игрите: „Съчувствие“, „Заседание на настоятелство на читалище за обсъждане проблеми на библиотеката“, „Разрешаване на конфликти в библиотеката“, „Заплащане на годишна еднократна вноска от читателите“, „Похвала“ и др. Сценариите на игрите са разработени от специалист в отдел „Методичен“ на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, но самите участници ги обогатяват и доразвиват.

Както при обсъждането на казуси, цел на занятието в деловите игри е придобиване на познания чрез решаването на делова задача.

Имитационните игри са метод за обучение, при който се имитира функционирането на дадена система или процеси и обучаемите вземат решение дали процесите се осъществяват ефективно. Целта на обучението е да се предизвика промяна – чрез вземане на най-адекватни управленчески решения. Тези игри могат да се използват при изработване на планове за ретроконверсия на каталози на големи библиотеки или при въвеждане на нови форми на обслужване, нови услуги и др.

Творческите методи на обучение почти не се прилагат у нас. В развитите страни широко приложение при обучаването на персонала има методът на мозъчната атака. (Вж Allan, Barbara. *Developing Information and Library staff through Work – based Learning* : 101 activities. – London, 1999, 62.)

След ролевите игри, най-често в практиката на отдел „Методичен“, се използват тренингите. Терминът „тре-

нинг“ буквално означава тренировка, т.е. упражняване с определена цел. Тренинзите се провеждат под ръководството на треньор (специалист). Съвместно с център „Образование за демокрация“ – Пловдив проведехме три изключително ползотворни тренинга на теми: „Управление на проекти“, „Библиотечно общуване“ и „Организиране на работни срещи“ (за ръководители на библиотеки).

Анализирайки квалификационната програма на отдел „Методичен“ на НБ „Иван Вазов“ за последните 15 години, правим следните изводи:

1. В квалификационната програма участват всички библиотекари от Пловдивска област.

2. Програмата е диференцирана, съобразно знанията, уменията и потребностите на персонала.

3. Най-голям дял в програмата имат семинарите по актуални теми на библиотечната практика и работните срещи с информационен характер.

4. Използвани са активни форми на обучение, но в по-малка степен.

5. Необходимо е по-задълбочено проучване на потребностите на персонала от квалификация.

Досега са поддържани добри контакти с центровете за продължаващо образование в България. Отдел „Методичен“ на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив ще продължи да предоставя ежегодно информация за образованието и квалификацията на персонала в Пловдивска област на заинтересованите лица и институции за вземане на адекватни решения.

Литература

Абрамовская, Т. А. и др. Мозговая атака – поставщик идей. // *Библиотека*, 2004, № 9, 16–17.

Збаровская, Н. В. Деловые игры для занятий библиотечных специалистов: Сб. метод. материалов. – Москва : Либерея, 120 с.

Катански, Чавдар. Европейски приоритети в български контекст : Перманентно учене през целия живот. – 2005, с. 32.

Меморандум на Европейския съюз за ученето през целия живот. 2005. 22 с.

Петров, П. Д. и др. Образованието и обу-

чението на възрастните : Актуални проблеми. – София : Веда Словена – ЖГ, 2003. 256 с.

Решетникова, О. В. Конфликтные ситуации в библиотечном общении и их разрешение : Методика, тесты, тренинги : Метод. рекомен. – Москва : РГБ, 1993. 100 с.

Сукиасян, Э. Р. Метод ситуационного анализа при проведении тренинг – семинара по управлению персоналом. // *Науч. и техн. б-ки*, 2002, № 11, 25-45.

Allan, Barbara. Developing information and library staff through work – based learning : 101 activities. – London : Libr. Assoc. Publ., 1999. 173 p.

НОВИНИ

По повод 140 години от създаването на Читалище „Никола Вапцаров“ – Благоевград в края на миналата година се състояха библиотечни четения на тема „История на библиотечното дело в Благоевград (Горна Джумая)“. В тях участваха библиотеката при читалището, Регионалната библиотека, училищните библиотеки на територията на града, библиотеката при ЮЗУ „Н. Рилски“, специалните библиотеки. Организатори на инициативата бяха читалището юбиляр и РД на СБИР.

Главният библиотекар на читалищната библиотека Нина Варламова откри библиотечните четения. Тя запозна присъстващите с историята на библиотеката и очерта перспективите за бъдещото ѝ развитие.

Четенията преминаха при подчертан интерес. Присъстващите представители на всички обществени библиотеки и на висшите учебни заведения в Благоевград и областта, общественици, читатели и представители на медиите си пожелаха такива срещи и занаят.

Изнесените доклади на участниците ще бъдат публикувани в интернет.

Мими Жингова

ИЗЛОЖБА „БЪЛГАРСКИ КНИГИ ПЕЧАТАНИ ВЪВ ВИЕНА 1845-1878 г.“

На 8 февруари т.г. в Парадната зала на Австрийската национална библиотека се откри изложбата „Български книги, печатани във Виена 1845–1878 г.“. Тя е съвместна инициатива на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ и Австрийската национална библиотека. Изложбата се осъществява в рамките на проекта „Комуникационна стратегия за присъединяване на Р България към ЕС. Работна програма 2006“ на Министерството на външните работи, Министерството на културата, с подкрепата на Българския културен институт „Дом Витгенщайн“. Целта ѝ е да бъдат показани част от българските възрожденски книги и периодични издания, отпечатани във Виена.

По-голямата част от експонатите, общо 50 заглавия, са от фондовете на Националната библиотека на Австрия. Те попадат във Виенската придворна библиотека в рамките на „задължителната доставка“ – базирана върху различни императорски постановления от XVII век – като задължителни екземпляри от Виенската печатница на Мъхитаристкото братство, както и от печатниците на Леополд Сомер, Янко Ковачев и Адолф Холцхаузен. През периода 1845–1878 г. във Виена излизат от печат 334 български книги. Този съвсем специален български фонд на Националната библиотека на Австрия от XIX век документира нагледно голямата роля на виенските типографии за изграждането на българското книгоиздаване.

Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ представя в експозицията десет книги от своята колекция „Български старопечатни книги и периодични издания 1806–1878 г.“. Тя е най-богатата в България – с около 1880 заглавия. Това я прави представителна по отношение на издадената българска книжнина от този период.

Сред показаните книги преобладават учебници, учебни помагала и ръководства, свързани с различни области на знанието – граматика (в повечето случаи на българския език), история, география, математика, анатомия, логика и др. Религиозната книжнина е представена основно от издания, предназначени за обучението и възпитанието на учениците в православната вяра (катехизис, свещена история), и такива, които са посветени на историята и устройството на православната църква. Изданията са дело на изтъкнати възрожденски книжовници – Иван Богоров, Йоаким Груев, Никола Михайловски, Добри Войников, Драган Цанков, Тодор Шишков, Васил Берон и др. Специално внимание заслужават изданията на Христо Г. Данов, Драган Манчев и Иван Момчилов, които, освен автори, преводачи и редактори, са издатели и допринасят изключително много за книгоиздаването и книгоразпространението на тези книги чрез своите книжарници. Излезлите във Виена преди 1878 г. български книги съдействат със своето мно-

Български книги печатани във Виена 1845–1878

In Wien gedruckte bulgarische Bücher 1845–1878

„Радвам се, че по повод на присъединяването на България към Европейския съюз на 1 януари 2007 г. можем да представим изложбата „Български книги печатани във Виена 1845–1878 г.“ в Парадната зала на Австрийската национална библиотека като първи съвместен проект с Националната библиотека на България в София“ – казва д-р Йохана Рахингер, генерален директор на Австрийската национална библиотека.

„Много книжовни българи са посещавали Виена, попивали са знания и култура тук и са издавали книги и списания „на ползу роду“. Причините за избора на Виена са много, но най-важната е тази, че през XIX в. за тях столицата на Австрия е олицетворявала Европа. Европа на посветените, Европа на необятното знание, на високото изкуство, Европа, съчетала в себе си древните традиции и новите тенденции на епохата. Виена и днес е такъв символ за нас българите, затова с изложбата отбелязваме тържествено приемането на България в Европейския съюз“ – казва проф. дфн Боряна Христова, директор на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“.

Тези редове са от техните встъпителни думи, публикувани в луксозно издадения каталог, чиято корица репродуцираме.

гообразие за изграждането на богатата картина на народно-просветителните, културните и религиозно-политическите стремежи на българите да се освободят крачка по крачка от зависимостта от Османската империя и да създадат собствената си национална идентичност.

Своеобразен акцент на изложбата е предоставеният от Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ изключително богат на приписки екземпляр от „Неделник“ на Софроний Врачански, поставил началото на новобългарското книгопечатане.

Виена е сред европейските градове, тясно свързани с новобългарската печатна книга. За това благоприятстват различни обстоятелства. От една страна австрийската столица се явява посредник на западноевропейската литература, която може да се намери в превод или оригинал по издателски къщи и книжарници. От друга страна присъствието на български търговци там е засвидетелствано още от XVIII век като търговските връзки между Виена и българските селища стават по-интензивни от 30-те години на XIX в. Съществуваща-

та вече в австрийската столица българска търговска колония поддържа пряка връзка с много търговци и просветни дейци от родните места, а транспортът по Дунав допринася за разширяване на контактите. Затова съм настоящата изложба ние предоставяме и редица помощни материали (допълнителни), които тясно са свързани с българските книги от периода на Възраждането и показват ролята на Виена като европейски културен център – биографии и портрети на създатели на възрожденската книжнина, български учители и книжовници (автори, преводачи, редактори и издатели) като Христо Г. Данов, Иван Богоров, Йоаким Груев, Иван Момчилов, Иван Добровски, Янко Ковачев, Драган Манчев, също така албуми за Виена; пощенски картички от Виена и Пловдив; географски карти и други. И до днес тези виенски печатни книги на български език чакат своето изследване в рамките на общоевропейския културен контекст.

Съставител на каталога на изложбата е Росица Кирилова, художник е Жеко Алексиев, а Сергей Борисов е преводач на текстовете.

ВИРТУАЛНОТО ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА ЛИТЕРАТУРНА- ТА НАУКА В БЪЛГАРИЯ

ТАТЯНА ЯНАКИЕВА

В съвременното информационно пространство все по-осезателно се усеща съперничеството между виртуалното и физическото битие на информационните ресурси. Тази тяхна двойственост предоставя възможности за избор на съвременния потребител, включително и на учения, който се нуждае от бърз и лесен достъп до записаното знание. В това отношение не прави изключение и съвременният литературовед, който иска да следи всички изяви в полето на своите научни интереси. Днес е невъзможно да се говори за съвременно информационно осигуряване на българското литературознание, без да се вземат под внимание информационните ресурси на интернет.

Тази потребност е бързо осъзната и на 3 февруари 1999 г. стартира най-значителната виртуална библиотека за електронно публикуване на творби от българската и чужда литература и литературна критика, и от по-широкото поле на съвременната хуманитаристика, която в скоро време се превръща в Литературна мрежа/LiterNet, а днес вече е най-значителният български специализиран портал, който разширява и обогатява информационните си ресурси, усъвършенства своите класификационните схеми, поставя важни въпроси за усвояване на стандартите, прилагани във виртуалното пространство.

Много институции в България, свързани с литературоведски проучвания, също се насочват към виртуалните информационни форми. Съществуват уеб-сайтове на университети, на академични институти, които представят публикации предимно на преподаватели и сътрудници в тези институции. В това отношение особено ценни са електронната библиотека „Славика“ на Софийския университет и на неговата Университетска библиотека и сайтът на Института по българска литература към БАН. За библиотека „Славика“ вече излязоха отзиви в периодичния печат(1). Информационните ресурси, предлагани от Литературния институт(2), засега са останали встрани от вниманието на библиографите, а те представляват значителен интерес и се нуждаят от представяне и оценка.

Различните критерии и методики за оценка на един уеб-сайт могат да се дефинират най-общо като сбор от отличителни признаци и белези, въз основа на които потребителят може да направи оценка на качеството му и да вземе решение дали да му се „довеи“ или не. В теоретичната литература авторите говорят за общи и частни методики(3). От общите оценки за методика най-известни са тези на Жан Александър и Марша Ан Тейт „Техники за оценка на

уеб ресурси“ („Web Resource Evaluation Techniques, 1998)(4), на Гур и Мърфи (2002), на Марк Томита „Администрация – Дизайн – Качество“ (Administration Design Quality Web Site Evaluation“, наречена за по-кратко ADQ метод)(5) и други.

Жан Александър и Марша Тейт предлагат пет основни критерия, по които може да се оценяват уеб-сайтовете: точност („Assurasy“), авторитетност („Authority“), обективност („Objectivity“), актуалност („Currency“) и обхват („Coverage“). В методиката на Гур и Мърфи акцентът на оценката изисква да се определи до каква степен той отговаря на следните критерии: съдържателни, технически и организационни. Съдържателните критерии оценяват сайта с оглед на методите на търсене – съответствието между зададен въпрос чрез свободно подбрани ключови думи и индексирането на текста по тези ключови думи. В този случай вписаните в HTML-езика метатагови ключови думи трябва да се оценяват според честотата на срещането им в текста на страницата или в целия сайт. Техническите и организационни критерии се изразяват в оценка на времето за свързване към сайта, скоростта на зареждане на страниците, бързината, с която се получава отговор на запитването. Взема се под внимание и дължината на вътрешния диаметър на препратките – дали е намерен най-късият път, за да се стигне, от която и да е страница на сайта до друга негова страница, дали е възможно добро навигиране в сайта, какво е качеството на връзката – логическото преминаване от началната към следващите страници и от една към друга. Методиката на Марк

Томита „Администрация – Дизайн – Качество“, оценява сайта според:

1. Критерии, свързани с администрацията.

2. Критерии, свързани с уеб-дизайна.

3. Критерии, свързани с качеството.

Съществуват и други методи за оценка. Изключително подробна е методиката WEBQEM (Web Quality Evaluation Method, 2003), разработена от екип под ръководството на Луис Ослина от университета „Ла Пампа“ в Аржентина. Тази методика се основава на цялостно, силно разклонено дърво от изисквания за качество, в който на пет нива са включени над 100 оценъчни позиции. Тази методика се отличава с висока адаптивност и приложимост към различни категории сайтове.

Сравнителният анализ на тези методики показва, че в почти всички от тях съдържанието и структурата на сайта и съответствието му с поставените основни цели и задачи на институцията имат водещо значение. Доверието на потребителите към предложената в сайта информация, т.е. т.нар. авторитетност („Authority“), е друга съществена негова характеристика, гаранцията за точност, обективност и актуалност също са сред основните критерии, използвани във всички методики. Тъй като тези критерии присъстват в почти всички оценъчни методики, ще се опитам да преценя дали сайтът на Литературния институт към БАН покрива повечето от тях.

Общото впечатление от този сайт без съмнение е положително. Обхватът му съответства на целите и задачите на Института за литература и има за задача да представи цялостно неговата на-

учно-изследователска дейност. С оглед на тази основна задача е разработена и структурата на сайта.

Сайтът започва с раздел „Обща информация“, в който е представена кратка справка за историята на института, за неговите основатели и за директорите, оглавявали го от 1948 г. досега, за издаваните от него периодичните издания и поредици. Посочени са полето на научните изследвания, провеждани в института, както и жанрът на неговата научна продукция – академични издания на най-големите български писатели и монографични изследвания върху тяхното творчество, литературни анкети (над 40) с изявени български творци, сборници с научни изследвания върху най-съществените аспекти на българската литература и историята на преводната рецепция на европейските литератури в България.

Следват раздели, посветени на основните секции, на техните приоритети в научното поле на литературната история и теория. За всяка секция е представена публикационната дейност на нейните сътрудници чрез подбрана библиография на трудовете им и кратки биографични данни. В тази структура на сайта се вижда стремеж да се следва модела на биобиблиографските справочници, които са „запазена марка“ на БАН. Считаю съзнателното търсене на приемственост с добрите практики на традиционната библиографско-информационна дейност за една особено ценна страна в работата на специалистите – създатели на сайта.

Представената информация е надеждна, защото зад предложените данни стои ръководството на институцията.

Творческият колектив на всяка секция в института и респективно всеки ръководител на секцията се грижат за пълнотата и актуалността на информацията, а това е свидетелство за високата квалификация на създателите и гаранция за нейната достоверност и за компетентна редакция, която намалява до минимум възможните грешки. Трябва да подчертаем и стремежа към излагането на фактите без пристрастност – очевидно създателите гледат на сайта като на справочно издание в електронна форма, което позволява бърза актуализация на информацията с посочване на точната дата на последната редакция.

Оценявайки структурата на този уебсайт, трябва да имаме предвид и неговия интерактивен характер – т. е. връзката и диалога с потребителя. Сайтът отговаря на две основни изисквания на съвременното информационно общество – възможност за равнопоставеност на всеки гражданин в достъпа до знанието и информацията и гарантиране на прозрачност за дейността на институцията. В този смисъл ползвателят може да види какво е извършил всеки един от сътрудниците в Института за литература, какви изследователски задачи си е поставил и изпълнил, каква е обществената оценка на неговата дейност чрез посочените рецензии и отзиви за публикациите му. Специално искам да изтъкна възможността за обратна връзка, което е гарантирано чрез посочването на e-mail адрес на всеки сътрудник на института и позволява диалог с заинтересования потребител от страната и чужбина.

Бързината на зареждане и удобството за навигиране в сайта също са важни

негови характеристики. Сайтът се зарежда сравнително лесно и навигацията в него е бърза, което е свидетелство за добра професионална работа в областта на уеб-дизайна. За подобряване на естетическата и визуална привлекателност на сайта могат да се използват повече изображения и цветове, тъй като те улесняват възприемането на информацията и могат да доведат до разширяване на неговата интернет-аудитория. Може да се пожелае и включване на нови раздели от типа „Новини“, в който да се дава информация за предстоящи инициативи, като по този начин общественото им оповестяване ще достига до по-широка публика.

Без да навлизам в повече детайли, мисля, че е важно да погледнем на този сайт като източник на библиографска информация и да оценим мястото му в информационното осигуряване на хуманитаристиката в България.

За библиотечно-информационните специалисти представлява особен интерес фактът, че след приоритетните области в дейността на института са включени архивната, библиографската и извороведската дейност. Тази област на научните изследвания е представена с осъществените до този момент мащабни инициативи – единствената по рода си в световната палеославистика четиритомна „Кирило-Методиевска енциклопедия“, многотомната поредица „Периодика и литература“ – широка панорама на българската култура и литература чрез периодичния печат и която съдържа изключителна ценна библиография, тритомният „Речник на българската литература“, „Речник по нова българска литература“. Сред научните про-

екти на института значителна част зема подготовката на енциклопедични и други справочни издания, като работата по някои от тях е в напреднал стадий. Такива са „Енциклопедия на Българското възраждане“, „Енциклопедичен речник на новата българска литература“ (в 3 тома) и „Речник на българските писатели от Възраждането до днес“. Пред завършване е „Речник на руската емигрантска периодика в България (1920–1943 г.)“.

Проектът „Понятия и проблеми на съвременното литературознание“, ръководен от ст.н.с. Рая Кунчева, предвижда изграждане на база от данни за школите и направленията в литературознанието, в която ще бъдат представени най-представителните за отделните направления автори, ще бъдат подготвени справочни и антологични издания. Ще бъде включена и библиография на водещи в областта справочни издания, както и аналитични разработки върху литературни периоди и литературоведски школи.

Периодичните издания и поредици на института са представени чрез „Литературна мисъл“ и „Старобългарска литература“. Добро решение е представянето на съдържанието на списанието „Литературна мисъл“ в сайта, макар и само със заглавията на поместените статии от 1999 г. насам, включително и последния отпечатан брой – № 1 от 2006 г. Би било добре същото да се направи и по отношение на „Старобългарска литература“. Може да се помисли и за включване на пълните текстове на статиите, ако авторите им споделят философията на отворения достъп (Open Accesses) и предоставят авторските си

права за достъп чрез лиценз „Creative Commons“. Подобна стъпка би увеличила значително обществения интерес към ползването на информационните ресурси на сайта.

За библиотечно-информационните специалисти от особено значение е дейността на института като пионер в прилагането на съвременни подходи, разработвани в световната хуманитаристика, включително и в прилагането на информационните и комуникационни технологии в електронната обработка на текстове. Пример за това е създаването на базата данни „Репертоар на старобългарската литература и книжнина“, която съдържа описания на средновековни славянски ръкописи. Репертоарът е резултат от успешната реализация на българо-американския проект за дигитализация на средновековни славянски ръкописи „Repertory of Medieval Bulgarian Literature and Letters“ (6), достъпен в интернет (7). Благодарение на участието на института в този проект през 2003 г. той бе избран за член в Международния консорциум за изработване на стандарти за предаване на текстове в електронна форма и за тяхното разпространение (Text Encoding Initiative).

Все в тази посока е и изданието през 2003 г. периодичен сборник „Scripta & e-scripta“ – за интердисциплинарни медиевистични проучвания, занимаващи се със средновековното писмено наследство, със специален акцент върху приложението на компютърните технологии в хуманитаристиката. Наред с това, „Scripta & e-scripta“ отразява и дейността на Комисията за компютърна обработка на средновековни ръкописи и ста-

ропечатни книги към Международния комитет на славистите, основана по време на конгреса в Краков през 1998 г. За съжаление съдържанието на този периодичен сборник също не е изнесено в интернет. Достъпът до него е чрез e-mail адреса на ст.н.с. А. Милтенова, а представените данни посочват редакционната колегия, целите и задачите на това издание, проблемното поле – интердисциплинарните медиевистични проучвания и приложението на компютърните технологии в хуманитаристиката. При това на материалите, свързани с компютърна лингвистика и с компютърно програмиране в областта на медиевистиката, е отредено първостепенно място.

Особено полезни като информационен ресурс са изнесените в сайта бюлетини „Публикации на Института за литература“, отразяващи в пълнота публикационната дейност на сътрудниците му от 2000 до 2006 г. В он-лайн режим те са достъпни за потребителите в PDF и RTF формат, съответно за времето от 2004 до 2006 г.

Ценността на този ресурс аз виждам в няколко направления. На първо място ще посоча пълнотата на библиографската информация. Стремехът на съставителите Йонка Найденова, Диана Ралева и Нелма Вълчева е да представят изчерпателно творческите изяви на сътрудниците на института – монографии, студии, статии, защитени дисертации, рецензии и отзиви, мемоарни и документални материали, съставителство, научна редакция и коментари към различни издания, включително и участието им в съставянето и подготовката на учебници и учебно-приложни издания. В този смисъл бюлетините имат по-широк об-

хват от публикуваните в сайта персонални библиографски справки за сътрудниците по секции.

На второ място ще посоча стойността на това издание като източник на сведения и данни за националната библиография. Този факт е отбелязван и от сътрудниците на Центъра за национална библиография в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ (8). Все още „Законът за депозиране на печатни и други произведения“ (2000 г.) не може да гарантира стопроцентовото постъпление на всички издадени документи на територията на страната. Така че бюлетините в сайта на института са източник на информация и подпомагат дейността на Народната библиотека по набавянето на такива издания.

На трето място ще посоча значението на електронния вариант на бюлетините на Литературния институт за справочно-информационното обслужване на библиотеките в страната. Тъй като печатните варианти на сериите № 5 („Летопис на статиите от българските списания и сборници“) и № 6 („Летопис на статиите от българските вестници“) от текущата национална библиография не са излизали с години, а техните он-лайн варианти могат да се ползват само в Народната библиотека (или да се закупуват върху дискети), но не са достъпни в интернет, много регионални и други обществени библиотеки в страната могат директно да ползват този библиографски ресурс за публикации в областта на литературознанието, особено що се отнася до аналитичната разработка на сборниците, достъпът до които е значително затруднен.

Друго предимство на тези бюлетини

са пълните библиографски описания, направени според изискванията на действащите у нас библиографски стандарти, както и представянето им в систематика, която отговаря на вътрешната структура на литературната наука. Библиографите са работили „де визу“, което е гаранция за качеството на записите.

Специално искам да отбележа представянето на тези бюлетини в два формата – книжен и електронен, което дава възможност и на потребители, които не са „на ти“ с интернет, да ползват богатата библиографска информация в удобния за тях вариант. Засега печатният книжен вариант е по-пълнен – той включва публикациите от 2000 до 2005 г., а виртуалният – от 2004 до 2006 г.

Завършвайки оценката на уеб-сайта на Института за литература и на информационните ресурси, които той предлага във виртуалното информационно пространство, искам да посоча необходимостта от представянето на най-ценния и уникален информационен ресурс, с който института разполага – персоналната картотека на публикации в областта на литературата, резултат от аналитичната разработка на периодичния печат от 1853 г. до сега, която съдържа над един милиона записа. Ценността на тази картотека и лошото състояние на записите (избледняло мастило, нечетлив текст на описанията, както и непълнота на библиографските данни) поставя остро въпроса за опазването и съхраняването на този огромен информационен масив и превръщането му в база от данни, до която да имат достъп и отдалечени потребители.

Препоръчвам също така да бъде включена повече информация в сайта и

за създаденото към института звено Aleph, което вероятно има важни задачи със създаването на електронен библиографски ресурс. Тази информация е нужна, за да се очертае цялостно визията за присъствието на института във виртуалното пространство.

В заключение ще кажа, че на този етап е постигнато твърде много и сайтът се налага като необходим и ценен източник на информация и се утвърждава като търсен партньор в комуникацията със заинтересовани потребители от страната и от чужбина.

Бележки

1. **Ганчева, Нели.** Българският проект „Bibliotheka Slavica“ във виртуалното пространство : съпоставка с други електронни библиотеки. // *Българистика*, 2006, № 12, 111-120.

2. <http://www.lit.bas.bg>

3. **Сирков, Любомир.** Кратък обзор на методиките за оценка на уебсайтове [Електр. Ресурс]. // <http://www.bulgaria-gateway.org/bg/159> (18.04.2005).

4. **Alexander, J. et al.** Web evaluation techniques / J. Alexander, M. Tate. [Електр. Ресурс]. // <http://www.scienswidener.edu/~withness/wbstr.htm> (18.04.2005)

5. **Tomita, Mark.** Administration Design Quality Web Site Evaluation Method [Електр. Ресурс]. // <http://www.education.nyn.edu/herp/resurses/onlineadq.pdf> (27.04.2005).

6., 7. **Medieval Slavic Manuscripts and SGML : Problems and Perspectives.** – Sofia : Prof. Marin Drinov academic Publishing house, 2000. – 371 p.

Проектът е ръководен от А. Милтенова и Д. Бирнбаум.

8. **Панчева, Цветанка.** Съвременни измерения на текущата библиография на българската библиография. // *Библиотека*, четене, комуникации : Пета науч. конф., посветена на 105 години от рождението на проф. Т. Боров, В. Търново, 22-23 ноем. 2006 г. – Велико Търново, 2007. (Под печат.)

ИНТЕРНЕТ-БАЗИРАНОТО ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ ПО БИН В ПОЛША

МАРИНА ЕНЧЕВА

В контекста на трансформацията на обучението по библиотечно-информационни науки (БИН) в Полша през последното десетилетие се наблюдава засилващ се интерес към съвременните информационни технологии и науките за информацията, както и към дизайна, внедряването и оптимизирането на компютризираните услуги и информационните мрежи. Като резултат, в най-новите учебни планове по специалността се наблюдава интегриране на информационните технологии в съдържанието на другите предмети и специализации. Възприетата посока на промени, които се реализират въпреки трудностите, доказва че полската академична общност е готова да посрещне предизвикателствата и да започне да експериментира с нови форми на преподаване.

Разпространението на идеята за интернет-базираното дистанционно обучение в Полша – в това число експериментални опити за практическото му използване в библиотеките и при университетското образование по БИН, започва в края на 90-те години на XX век. Предимствата на ползването на интернет за образователни и научни цели чрез специални мултимедийни програми са изтъквани на редица конференции в чужбина, в които вземат участие и полски преподаватели по БИН. За организирането на такъв тип научни и

практически форуми в страната допринасят технически добре оборудваните дипломатически представителства на САЩ във Варшава и Краков, където чрез телеконферентна връзка се провежда серия от дискусии между студенти, библиотечни специалисти и преподаватели от САЩ и Полша. От американска страна участват Държавният университет на Ню Йорк „Бъфало“ и Университетът „Ръджърс“, които комуникират с Института по информационни науки и библиотекознание при Ягелонския университет в Краков, а Държавният университет „Емпория“ е във връзка с Института по информационни науки и библиология при Варшавския университет. Темите са свързани с използването на електронната информация в САЩ. Тези телеконференции се превръщат в съществен елемент от постоянното образование на полските библиотекари и преподаватели по БИН, които се убеждават в предимствата на интерактивната форма на дистанционното обучение. Дискусиите нямат характер на провеждащи се регулярно курсове, а на семинари – при всяка среща се обсъжда различна тема. От участниците се очаква да бъдат активни, да подготвят презентации и да участват в дискусиите след презентациите.

Първата експериментална видеодискусия на полски професионалисти се провежда през 2002 г. между Института

по информационни науки и библиотекознание при Ягелонския университет и Училището по бизнес в Нови Сац на тема „Дистанционно обучение, базирано на интернет“. Диспутът разкрива проблеми, свързани с техническото изоставане на публичните библиотеки в областта Мала Полска и недостатъчната подготвеност на библиотечните специалисти, чиито преодоляване може да стане и с помощта на дистанционното обучение.

За първи път в Полша във Варшавския университет и в Ягелонския университет се организират електронни методични семинари, свързани с библиотекознанието и научната информация. Използват се предимствата на интернет, най-вече като помощно средство при традиционните курсове: електронна поща, информация на заглавната страница на институтите, примери, илюстрирани с програмата PowerPoint, чат, уеб-каталози и бази данни, електронни списания и др. През 1997 г. в Института по информационни науки и библиология при Варшавския университет, благодарение на проф. Стан Елмън от Държавният университет „Емпория“, се създават две дискуссионни групи в рамките на блок-семинар по управление на библиотеките. Студентите обменят мнения с преподавателите и участват в групови дискусии. Богатите контакти с чужди партньори на Института по информационни науки и библиотекознание при Ягелонския университет дават възможност професори от института да посетят за един семестър Държавния университет на Ню Йорк „Бъфало“ през 1996 г. Благодарение на съдействието от американска страна няколко студенти от Института в Краков участват през 1997 и 1998 г. безплатно в

първите интернет курсове, организирани от Факултета по БИН при Държавния университет на Ню Йорк „Бъфало“ под ръководството на проф. Джон Елисън. Тематиката на курсове като „Интелектуална свобода“ и „Управление на библиотеките“ е нова и атрактивна за полските студенти, а полските професори имат възможност да се запознаят с процедурата на преподаване при дистанционното обучение, докато помагат на студентите-участници в курсовете.

Кумулацията на знания и опит от страна на полските професори, гостували в САЩ, е тласък за развитието на дистанционното обучение в Института по информационни науки и библиотекознание при Ягелонския университет в Краков. Като резултат, от 1997 г. в института използват локалната компютърна мрежа и интернет за предлагане на дистанционен курс за студентите четвърта година, редовно обучение, посветен на обmena на информация в компютърни мрежи или т. нар. Freenets. С реализирането на дискуссионния курс се цели:

- проверка и по-нататъшно използване на възможностите на компютърните мрежи, в т.ч. и интернет в обучението на библиотекари и информационни специалисти;

- разширяване на дидактичните инструменти и прилагане на модерен метод на обучение;

- запознаване на студентите със съвременните методи на предлагане и обмен на информация чрез създаване на нови възможности за получаване на знания;

- идентифициране на модерните технически средства, необходими за организацията на дистанционно обучение, и оптимизиране на тяхното прилагане в

дидактичния процес с активното участие на студентите;

- използване на компютри и мрежови услуги, както и осъществяване на информационно проучване;

- работа в групи, провеждане на дискусии и взаимна оценка.

Заниманията със студентите се осъществяват под формата на компютърни дискуссионни групи с ограничен достъп, в които функцията на модератор се изпълнява от преподавателя. Студентите, записани в дискуссионната група, получават право да изпращат съобщения на адреса на групата и да получават информация от другите участници в нея.

Най-големи проблеми, но и възможности в процеса на обучението, създава изборът на подходящи теми за занятията. Като предпочитана тема се очертава разглеждането на широко достъпните публични, регионални компютърни мрежи, известни под името Freenets или Community Nets. Програмата на обучение включва:

- запознаване с идеята на мрежите Freenets, техните функции и задачи чрез използване на статиите, публикувани в списания и достъпни чрез интернет;

- идентифициране и изучаване на съществуващите в света и Полша мрежи Freenets;

- проучване от студентите в курса на определени мрежи в избран от тях регион на света и описанието под формата на доклад на една от тях;

- запознаване с примери за полски компютърни мрежи, между които локални мрежи или полски интернет страници;

- разглеждане на условията, възможностите и целесъобразността от подготовката на основите за създаването на регионалните мрежи Freenets в Полша;

- подготвянето на материали за участниците в курса.

При този курс има възможност за обучение на студентите на произволно място и в произволно време, което понякога води до трудности, свързани с осигуряването на неговата систематичност. Размяната на кореспонденция на дискуссионния форум обикновено се осъществява без технически смущения, но липсват технически възможности за провеждането на някои необходими упражнения, включващи например използването на чат. Участието в занятията изисква от студентите самостоятелност и креативност, а също и повишена активност при търсенето на информация. В процеса на обучението се появяват известни трудности при оценка на степента на усвояване на съдържанието на курса или на самостоятелната подготовка на зададените задачи. Курсът Freenet представлява полезно допълнение на другите курсове в института, преподавани с традиционните методи. Въпреки предприетите опити, не се реализира преподаването на курса на студенти извън Ягелонския университет. С цел оптимизирането му, неговата проблематика се подлага на ежегодни модификации, като в същото време формата на провеждане не търпи големи изменения.

Засега дистанционното обучение по БИН в Полша на академично ниво обхваща само тясно специализирани дисциплини, непосредствено свързани с интернет и съвременните информационни технологии. Въпреки обективните и субективни недостатъци на провеждания в Института по информационни науки и библиотекознание при Ягелонския университет в Краков дистанционен

курс Freenets, той има важната функция да проправи път за навлизането на новата форма на преподаване в полските институтите по БИН. Работата обаче не може да продължи без въвеждането на нови форми на дистанционно обучение, без задължителното прилагане на различни, постоянно обогатяващи се методи. При интернет курсовете се улеснява обменът на студенти и преподаватели между учебните заведения и това би могло да се използва по-ефективно за разширяване на групата от участници в курса Freenets и популяризиране на дистанционното обучение.

В първите години на ХХІ век все още малка част от поляците могат да си позволят евтин достъп до интернет, а често липсват и умения за работа с новата медия. Полските библиотеки могат значително да засилят своята роля като елемент на информационното общество и на обществото, основано на знание, като увеличат своите предложения, свързани с достъпа до интернет. Още повече, че обвързването на работните процеси в библиотеката с интернет способства за връзката и предаването на опит между библиотекарите, което от своя страна води до повишено качество на предлаганите услуги.

През 2002 г. около 50 % от публичните библиотеки в средно големите полски градове и само 10 % от библиотеките в селата имат достъп до интернет, но е налице тенденция ситуацията да се промени динамично и професионалното боравене с интернет да доведе до всеобща необходимост от бързо придобиване на знания за използването ѝ.

Интернет-базираното дистанционно обучение доминира в продължаващото

образование за библиотекари в развитите страни. Затова се взема решение успешният немски он-лайн курс за информационни специалисти bibweb да се преведе на полски език и да се адаптира към специалните изисквания на библиотеците в Полша. Фондация „Бертелсман“ и нейните партньори по проекта „bibweb – интернет обучение за библиотеките“ – Варшавската университетска библиотека и библиотечният информационен портал „Elektroniczna Biblioteka“ (EBIB), съвместно развиват полскоезичен вариант на курса bibweb (www.bibweb.pl), който да предлагат чрез интернет на целева група от библиотекари и специалисти от сходни професионални групи през периода 2003–2006 г. Регистрацията за курса се осъществява чрез Варшавската университетска библиотека – след превеждане на съответната такса участникът получава парола, която му осигурява достъп до избрания учебен модул.

Програмата на курса, състояща се от три учебни модула, цели да осигури възможност за придобиване от участниците на задълбочени познания за работа с интернет и впоследствие те да бъдат приложени в професионална среда. Курсът съдържа обща секция със задачи, посветени на интернет, както и секция, развиваща специфични библиотечни знания. Въпросите в специалната секция включват развитието на релевантни за библиотеките медии, стратегиите за систематично въвеждане на електронни медии в библиотеката и др. Организаторите на курса вземат под внимание техническите предизвикателства, пред които са изправени библиотеките и предвиждат участниците в bibweb да

бъдат обучавани и на специфични умения, свързани с подобряване мотивацията на служителите и с осигуряване на спонсорство от местните власти.

Първият модул на bibweb е посветен на основите на интернет и може да бъде предложен на всички, които нямат опит с работа в глобалната мрежа. Той се радва на най-голяма популярност, а 51 % от всички участници през първата година от функционирането му в Полша получават сертификат от Фондация „Бертелсман“ и партньорите по проекта именно след завършване на този модул. Вторият модул е посветен на професионалното търсене на информация в интернет. До средата на 2004 г. този модул завършват 37 % от участниците в курса, а 12 % от курсистите получават сертификат за завършване на модул 3. В него се преподава планирането и създаването на собствени интернет страници. Завършването и на трите модула на bibweb осигурява на участника сертификат, удостоверяващ специалната му квалификация в интернет сектора.

В повечето случаи он-лайн курсът bibweb удовлетворява персоналните изисквания на участниците, защото не изисква пътуване до центровете за обучение, гарантирано е високо ниво на преподаване, а съдържанието на курсовете се представя в привлекателна графична форма. Тъй като и трите модула на bibweb се предлагат изцяло асинхронно, тяхното използване е възможно по всяко време на деня. Откъсването от учебните зали и обучението в групи, към което са привикнали мнозинството от участниците, се компенсира от възможността за връщане към определено съдържание на курса толкова често, колкото е необходимо.

Начинът на преподаване при курса bibweb се различава от този, прилаган от функциониращия от 1999 г. в структурата на Варшавския университет Център за отворено и мултимедийно обучение (COME). COME предлага съдържанието на своите курсове на „порции“, което осигурява систематичност на обучението. Участниците трябва да се включват в курса на определени интервали от време, за да изпълняват дадени задачи, например написване на домашна работа. Участникът в bibweb получава парола, осигуряваща достъп до учебното съдържание и може да планира своята работа за три месеца напред. Тази организация на обучението понякога се отразява демобилизиращо на обучаемия, особено когато той използва курса от работното си място. Затова понякога администраторите на bibweb получават молби за удължаване на достъпа до курса. Този факт потвърждава констатацията, че най-големи проблеми при дистанционните курсове причиняват липсата на дисциплина и мотивация за учене на участниците в тях. Методът на преподаване при bibweb се предопределя от тематиката на курса. Целта на bibweb е не само да се придобият познания и умения за работа в интернет, но и да се открият особеностите на мрежата като среда. В случай на обучение, което има за обект интернет, е невъзможно разделянето на темите на „порции“. Съществува обаче възможност за избор на последователността на темите в рамките на модула и тяхното свързване в завършена цялост.

За постигане на максимална ефективност при обучението, интернет курсовете изискват внимателен анализ на съ-

държанието им от гледна точка на потребителя. При bibweb също е налице необходимост от коригиране и „полонизиране“ на части от съдържанието на курса. Забелязва се например липсата на достатъчно често преглеждане от администраторите на съдържанието на предлаганите упражнения. Графичното оформление на курса bibweb също се нуждае от оптимизиране. В модул 1 липсват диаграми/графики и се срещат незначителен брой анимации. Модул 3 е по-богат графично, но „картинките“ не са обвързани със съдържанието, а това е важно за изпълнението на важната функция на графичното оформление в процеса на обучение. Този модул включва схеми и илюстрации на немски език и там най-ясно личи, че курсът е адаптация на немския оригинал. Необходимо е превод на схемите на полски език или замяната им с други, защото в този си вид те не изпълняват никаква дидактична функция. Могат да се отправят критически бележки и по отношение на конструкцията на някои раздели, които са доста обширни и съдържат прекалено много информация от различни области на знанието.

При преглед на начина, по който е структурирана информацията на сайта на bibweb, се вижда, че менюто с основните рубрики е разположено в горната част на заглавната страница. В рубриката „За нас“ са представени основните принципи и цели на курса, партньорите по проекта и координатите за връзка с обслужващите курса. Рубриката „Предлагани курсове“ дава важна информация за съдържанието на отделните модули на bibweb и таксата за участие във всеки модул. Прави впечатление, че за библи-

отекари се предвижда намаление от 50 % в сравнение с останалите участници, а студенти и безработни заплащат половината от цената за модул, предвидена за библиотекари. В рубриката „Мнения на участници“ откриваме само три мнения на курсисти. Очевидно тя не се използва достатъчно за споделяне на впечатления от курса и проблеми при работата с платформата за обучение. Може да се предположи, че ще се открият повече мнения на дискуссионния форум в рубриката „Комуникация“. Прегледът на форума обаче затвърждава убеждението, че участниците в курса нямат нагласа за използване на предложените на сайта средства за комуникация (напр. за 2005 г. са изразени само седем мнения). Добре конструираният форум обогатява много интернет курса и при изграждането му трябва да се спазват принципите за максимална яснота и удобство на ползване, които липсват при bibweb. Списъкът със съобщенията например не се вижда добре, а функцията „Отвори всички съобщения“ не отваря съдържанието на съобщенията, а показва само дървовидната им структура.

Следващата рубрика на заглавната страница се нарича „Хранилище“ и за нея може да се каже, че е доста статична. Тя съдържа, от една страна, връзки към издания на полския електронен бюлетин за библиотекари EBIB от 1999 и 2000 г. и към полски електронни списания и енциклопедии, посветени на интернет, а от друга – библиография на печатни издания за интернет. Като нещо положително може да се отличи идеята на администраторите на курса за публикуване на „Карта на сайта“, което осигурява удобство при достигане до необходимата информация.

Елементите за навигация в курса, позволяващи достъп до неговото съдържание, са разположени основно отляво на екрана. Тук откриваме много полезен „Указател“ под формата на справочник по електронно обучение. Методически начинът за достигане до съдържанието му е интересен, но формата му не е много удобна поради дългия списък от указания, от които трябва да се ръководи участникът. Удачно в този случай е да се приложи принципът „Част от материала = един екран“, да се раздели съдържанието на няколко по-малки части и да се добави графично оформление, което да се асоциира със съдържанието и да предизвиква затвърдяване на знанията в процеса на учене. Последователното придържане към този принцип би облекчило значително разбирането и на останалото съдържание на курса bibweb.

Използването на командата „Съдържание“ прави възможно „нелинейното“ обучение в курса, но опитът на участниците показва, че е целесъобразно доверяването в това отношение на авторите на курса и „линейното“ обучение от първия до последния раздел на съответния модул. Функцията „Възобновяване“ обаче е добра идея, защото благодарение на съществуването на този списък от посещавани страници (bookmark), връщането към вече изучения материал е много лесно (при условие, че всичко се запазва на сървъра на доставчика на курса).

Друга функция на командното меню „Барометър на напредъка в обучението“ позволява проверка на наученото в курса. Броят на верните отговори може да се отчете по два начина. За това помага, от една страна, диаграма, представяща процентно броя на верните отговори.

Другата възможност е чрез функцията „Преглед“ да се разгледа таблица, от която веднага става ясно дали е отговорено на даден въпрос. По този начин участникът има възможност да маркира въпрос, към който би желал да се върне по-късно. При това средство за показване обаче не е видно дали отговорът е верен или погрешен. Съществува и възможност за избор на страници, на които има само упражнения и тогава те могат да се направят едно след друго, независимо от тяхното място в текста на курса.

Много полезно е наличието на „Речник“ на сайта на курса, включващ кратки и добре конструирани дефиниции на термини, свързани с тематиката на курса. Речникът е достъпен от всички страници на курса, като се отваря под формата на отделен малък прозорец и така може да се използва постоянно в хода на обучението. Преди задаването на въпрос, свързан с обучението, участниците могат да прегледат информацията, съдържаща се в подрубиката на „Помощ“ – „FAQ“ („Често задавани въпроси“).

В момента функцията „Чат“ на сайта на bibweb не се ползва от никого. Сходна е участта и на функцията „Изпратете съобщение“. При избор на „Участници“ се отваря списък на курсистите. Тази команда е полезна, но „картичките“ на участниците не съдържат никаква информация за тях.

През първата година от предлагането на bibweb са раздадени сертификати на 212 души, успешно завършили курса. Сред тях 31,6 % са представители на библиотеки на висши училища, а 29,2 % – служители на публични библиотеки. Училищните библиотеки (9 %) и педагогическите библиотеки (6,2 %) остават

зад първите две групи библиотеки според броя на участниците в курса, въпреки че е видно, че предлаганата тематика е интересна за училищните библиотекарите. Като цяло съотношението между участниците от различните типове библиотеки се запазва постоянно. Работещите в публични библиотеки са 29,8 % от всички участници в курса през юни 2004 г., библиотекарите от университети са с няколко по-малко (29,1 %). Представителите на училищни библиотеки са 9,7 %, а на педагогически – едва 4,8 %. Не всички, които желаят да се възползват от интернет курса, имат техническа възможност за това, тъй като все още сравнително малко домакинства в Полша разполагат с интернет, а и не всички могат да участват в дистанционен курс от работното си място.

Когато курсът bibweb започва да се предлага официално в Полша през май 2003 г., той се радва на голяма популярност сред библиотекарите. Скоро обаче броят на участниците намалява и дори рекламата му от страна на организаторите не води до засилване на интереса към него. През 2004 г. с цел насърчаване участието в bibweb неговите ръководители започват сътрудничество с Министерството на науката и технологиите, което координира проекта IKONKA. Основната цел на IKONKA е оборудване на библиотеките (основно малки, в провинцията) с компютри и връзка към интернет. Така библиотекарите, получили компютри в рамките на проекта IKONKA, имат възможност да подобрят своите компютърни и интернет умения, вземайки участие в bibweb. Според условията на двустранния договор воеводствата, успешно реализиращи прог-

рамата IKONKA, получават финансова подкрепа от Министерството на науката и технологиите за достъп до курса bibweb. Всеки излъчен от своята институция библиотекар избира два от трите модула на курса. През юли 2005 г. в курса участват повече от 500 човека. Специалистите от библиотеките-участнички са силно заинтересовани от своевременното завършване на курса bibweb и като цяло нямат проблеми с крайния тест. Завършването на курса bibweb от библиотекарите в последното воеводство – Куявско-Поморското, включено в проекта, е планирано за декември 2006 г.

При дистанционното обучение е трудно постигането на ефективност в сравнение с традиционното обучение, защото важен фактор при него е мобилизацията за учене и по тази причина се счита, че това е подходяща форма за допълнително обучение на възрастни, осигуряваща нова квалификация. В поголемите полски градове желаещите да получат допълнителна квалификация като информационни специалисти, могат да се насочат към специализирани учреждения (университети, институти), предлагащи традиционно обучение и имащи право да издават сертификати, които се признават на пазара на труда. В малките населени места обаче, от една страна, липсват подходящи учебни заведения, а от друга, спецификата на задълженията на библиотекарите е такава, че в повечето случаи те съвместяват различни библиотечни функции и не разполагат с време да повишат квалификацията си чрез традиционно обучение. Затова идеята за дистанционен курс за библиотекарите, организиран от Варшавската библиотека, е удачно решение

именно за библиотекарите от провинциалните публични библиотеки, като се има предвид, че проблемът с липсата на компютри и връзка към интернет в тези библиотеки вече е преодолян, благодарение на проекта на Министерството на науката и технологиите IKONKA. Въпреки вече отбелязаните несъвършенства на bibweb, предимствата на курса са много. Той съдържа, на първо място, полезна актуална информация за библиотекарите. Курсът има гъвкава структура, което означава, че курсистите могат да изучават „линейно“ или „симултантно“ няколко теми или модули паралелно. Едновременно с това структурата и обемът на курса са подбрани така, че да се осигури равен старт както за начинаещите (млади библиотекарите или хора, които не се ориентират добре във виртуалната реалност), така и за хора с многогодишна професионална практика, добре ориентирани се в интернет и способни да използват това умение в работата си. Значим е и фактът, че курсът осигурява повишаване на квалификацията с помощта на новите медии и новата формула на електронното обучение. Придобиването на такъв опит е ценно, дори и заради това, че вероятно библиотекарите ще създават в бъдеще интернет курсове за своите читатели, с които да изграждат у тях умения за работа в библиотеката на XXI век. В проекта, обединяващ IKONKA и bibweb, до края на 2006 г. ще вземат участие близо 2000 души. Това е огромно постижение за всички партньори в проекта, положили усилия курсът да влезе в действие колкото е възможно по-бързо, обслужването да се осъществява съгласувано, а курсистите да получат съ-

ответстващо на качеството обучение. Първият експеримент от този род сред библиотекарите в Полша изпълнява успешно своята роля и може да се превърне в стъпало към по-нататъшни инициативи в областта на интернет-базираното дистанционно обучение.

Литература

Gliński, W. (2003). Zagadnienia zdalnego kształcenia w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych (IINiSB UW). M. Kocójowa red. nauk. W: Edukacja na odległość: nowe technologie w informacji i bibliotekarstwie. – Kraków : Wydaw. UJ, 133–142.

Hasiewicz, C., C. Wieland. (2004). Experience and Perspectives of the Bertelsmann Foundation in the Development and Transfer of E-Learning Projects to Eastern Europe. A. Szucs and I. Bř eds. Proceedings of the EDEN 2004 Annual Conference 16-19 June, Budapest University of Technology and Economics: 130–133.

Kocójowa, M. (2003). Konieczność XXI wieku: ICT w edukacji na odległość polskich profesjonalistów informacji naukowej i bibliotekarstwa (zalety i utrudnienia). M. Kocójowa red. nauk. W: Edukacja na odległość: nowe technologie w informacji i bibliotekarstwie. – Kraków : Wydaw. UJ, 46–54.

Śniechowska-Karpińska, A. (2004). „Komu jest potrzebny BIBWEB, czyli czy warto podjąć wyzwanie i rozpocząć naukę na kursie internetowym dla bibliotekarzy?” Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny], 53 (2). URL: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/53/sniechowska.php>

Szczęch, W. (2003). Wykorzystanie sieci komputerowej do nauczania na odległość w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. M. Kocójowa red. nauk. W: Edukacja na odległość: nowe technologie w informacji i bibliotekarstwie. – Kraków : Wydaw. UJ: 121–125.

Wołodko, A., B. Bednarek-Michalska. (2005). BIBWEB się rozwija bardzo dynamicznie. Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny], (6). URL: <http://ebib.oss.wroc.pl/news/>

ФИКТИВНАТА БИБЛИОТЕКА

НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ ПРЕНЕБРЕГВАН ФЕНОМЕН

НИКОЛАЙ ПОППЕТРОВ

Не разглеждам единична проява, а явление с присъствие в дълъг период от време. То се разпростира, както показват наблюдаваните случаи, в протежение на близо шест десетилетия.

Фиктивната библиотека е лична (домашна) библиотека, която съдържа книги, и то, в отделни свои образци, много книги. Те не са книги атрапи, т.е. камуфлажни, а истински. Оттук и първата основна характеристика на фиктивната библиотека е, че се състои от книги и други печатни произведения.

Изследването на фиктивни библиотеки е от значение както в контекста на проучване на навиците към четене, вкусовете и читателските предпочитания, така и с оглед анализа на идеи, пътя на заемки, механизма на формиране на оценки (особено при личности с изразени обществени позиции/положение). „Срещата“ с фиктивни библиотеки в български условия препраща към забележката на Томас Тансел за „клопките“ пред изследователя на личните библиотеки: „наличието на книги в частни библиотеки не означава, че те са били четени“⁽¹⁾. Интерпретирането на явлението „фиктивна библиотека“ е предизвикателство за всеки, работещ върху профила на основни политически тенденции и доминиращи за даден момент идеи, съответно – проучващ влиянието/разпространението на подобни идеи в средите на проминентни личности (политици,

лидери на общественото мнение и пр.). То изисква изключителна прецизност при анализа и налага голяма доза условност в изводите.

Материалът се базира на наблюдения върху лични библиотеки, съхранени в значителна степен: три за периода до 1944 г., четири за периода от средата на 40-те до 70-те години и две за 80-те години на миналия век.

За съществуването на явлението „фиктивна библиотека“, извън преките наблюдения, можем да съдим от някои емоционални негативни оценки. Те обаче само констатираят и осъждат, без да дават каквито и да било реални параметри.

Реконструирането на фиктивна библиотека е трудно. То изисква непосредствен контакт (de visu) с отделните случаи, познаването на историята им и значителни усилия по систематизирането на информацията. Откриването на фиктивни библиотеки, особено за някои периоди (например за времето между двете световни войни), е случайно и несигурно. При това с течение на времето структурата и основното им ядро силно се модифицират. Значителна част от тях стават жертва на условията, средата, момента. Промяната на обществения статус на собственика или на условията в средата водят до деградиране на биб-

лиотеката. Още по-драстично обаче то се извършва при екстремални събития, като промяна на местонахождението ѝ, свързано обикновено с нарушаване на нейната цялост. Такава съдба имат, например, библиотеките на лица, подложени на репресия: изразена роля играят ограничаващи собствеността разпоредби, като т.нар. „сгъстяване“ по силата на ограничителните мерки срещу „едрата градска собственост“ в първото следдеветосептемврийско десетилетие. Катастрофални са резултатите при отнемане жителство/изселване. Няколко десетилетия по-късно реституцията радикално ликвидира социалистическия тип фиктивна библиотека.

Проучването на движението на книгите във фиктивната библиотека е трудно и условно. Автографи, дарствени надписи, собственоръчни датирания са една от отправните точки за фиксиране. За библиотеките от периода до втората половина на 40-те години много категоричен белег за атрибутиране е наличието на неразрязани книги. Наблюденията показват, че масиви неразрязвани книги дефинират фиктивната библиотека от докомунистическия период. Например, в библиотеката на общественика, депутат и министър от периода до 1944 г. Г. се откри масив от около 130 книги и брошури с автографи, съставна част от група от близо 300 неразрязани книги, както и цели годишници (от 1 до 3) от 26 отделни обществено-политически и литературни списания, също неразрязани (нито една книжка от тях).

Фиктивната библиотека обикновено се създава по причини извън желания-

та/волята на нейния притежател. Типично е механичното ѝ попълване, нецеленасочено и без връзка с активността на собственика, което не изключва интензивност и значителен като количество, а на моменти и регулярен прираст. Може да се твърди, че собственикът обичайно не е активен читател. Това не означава, че той не прибегва до книгите, че не му се налага да следи литература, че не ползва собствената си библиотека. Във всеки случай обаче книгата, четенето, книжовната дейност не са му присъщи. Общественото положение, средата, социалният му статус и избраната роля му налагат да демонстрира отношение на внимание и уважение към книгата. Той припознава – в някои случаи дори тенденциозно ентусиазирано и активно – значението на четенето/книгите като културна ценност.

Създателят/собственикът на фиктивната библиотека трудно може да бъде подведен към някоя от изкушаващите класификации на отклонения в отношението към книгите. Той не е – в речниковия смисъл на понятието – библиоман, защото не притежава патологични отклонения и изразени страсти. Не бихме могли да го характеризираме и като библиограф, защото библиотеката не е неговата тайна страст, а видим атрибут на неговия дом, и е личностна легитимация. Съмнително е доколко е библиофил, особено ако се отчете ролята (като правило) на външния, независим от желанието му, фактор за създаване на библиотеката му. С известна условност може да се твърди, че в процеса на формиране и развитие на фиктивната библиотека се развива и някаква форма на фетишизъм у притежателя ѝ.

Разглежданият тип библиотека е под влиянието на темпорално обусловени фактори. Тя е продукт на социални, политически и менталитетни процеси. Това позволява обособяването на два периода (и две форми) на съществуването ѝ:

1. До 1944–1947 г.

2. Оттам насетне, с фактически край през 90-те години на XX век.

Първи случаи на фиктивна библиотека могат да се локализируют още към средата на 20-те години. Изразеното им присъствие е в края на същото десетилетие и насетне. Появата им съвпада с утвърждаването на практиката да се изпращат книги и списания до кръг от общественици и политици с информационна и пропагандно-промоционална цел. Условно можем да сложим като начална точка, от която явлението започва да се разпространява, времето около тържествата за 1000-годишнината от смъртта на Симеон I Велики (1927 г.). Това е период на консолидиране на българското общество, на преодоляване на кризисните тенденции и същевременно – на вглеждане в националното, стойностното, идентифициращото.

Наблюдаваните случаи от довоенните години са предимно на политици от бившите (разтурени с преврата от май 1934 г.) политически партии, както и на незначителна група лица от безпартийния режим. След 1944 г. се променят не само типовете лица, притежаващи подобни библиотеки, но и начинът им на снабдяване с книги. Първоначално голяма роля играе случайността, но с времето се проявяват специфики, свързани с дирижираността на културния и обществен живот. Важна роля играе и пси-

хологическият климат. Във формираната култура/поведение на новия социалистически/комунистически човек четенето заема място на изразена, всепризната ценност. То, съответно притежанието на книги, играе и роля за легитимиране на новия политически и административен елит. Типично е това при лица, които по различни причини (включително професионален път) не са имали изразен контакт с книгата. Социалистическият тип „фиктивна библиотека“ се формира на няколко вълни, но процесът става активен от края на 60-те и през 70-те години.

Създаването на фиктивна библиотека и преди, и след 1944 г. е неразделно от стремежа да се подчертае индивидуалността на притежателя и да се изрази социалния му статус. Въпреки това твърде условно може да се говори за индивидуализиране на подобни библиотеки.

Индивидуалното е доколкото при попълването на библиотеката се проявяват и някакви предпочитания/вкусове/интереси на собственика ѝ. Инак фиктивните библиотеки се различават по професионалния статус/заеман пост на лицето, които определят присъствието на едни групи книги за сметка на други.

Фиктивната библиотека се разглежда от собственика си като ценност, разбиране в резултат на наслаждане на функции, предметявани с фиктивната библиотека. С нея се демонстрира приобщеност към културата и припознаване на значението на книгата. Тя служи и като своеобразна аргументация за експертните качества на притежателя ѝ.

Тази роля се разкрива при проследяване на популярната в битов план схема на мислене: много е чел, има много книги — много е учен (т.е. вещ човек е, специалист е). Едновременно с тези роли библиотеката притежава и важно визуално репрезентативно значение. Книгите са доминанта, един от легитимиращите акценти, създаващи първото и най-важно впечатление, например, от кабинета на един депутат/министър.

Колкото повече се отдалечава съществуването на подобна библиотека във времето, толкова повече се затвърдява впечатлението, че тя е формирана като професионална необходимост, че е плод на активен избор на собственика ѝ. С късна дата дори се достига до митологизиране на някогашния ѝ създател.

Ясно изразен белег е и липсата на градиране на ценностите. Такива библиотеки по този признак обаче са в някои отношения истински съкровищници. Там могат да се открият редки служебни издания и проспекти, телефонни указатели, панаирни брошури, уникални заглавия „Bulgaria“ и т.н.

Случайният характер на формиране на тези библиотеки е пряка функция на дейността на собственика. Особено изразен е той при куриозни случаи, когато в личните библиотеки на свързани с политическа дейност лица, не владеещи чужди езици, се откриват не само единични книги, но и периодика на чужди (включително на екзотични, маргинални) езици.

Албумите и библиофилските издания са съществена част от фиктивната библиотека. А в библиотеките на висши партийни функционери в протекание на целия разглеждан период се откриват

огромно количество стихосбирки и книги с проза с автографи, служещи да маркират в съзнанието на получателя факта за съществуването на съответния писател.

В количествено измерение обхватът на разглежданите библиотеки варира от минимум 500–600 тома, до масиви с по 2–3 хиляди тома, включително и периодика, много често грижливо подвързана по годишници.

Създаването на фиктивната библиотека е следствие на възможността на нейния собственик да получава или да има на разположение книги. Може да се приеме, че потенциалният създател на фиктивна библиотека е лице, ползващо привилегията (или имащо правото) да получава регламентирано някакви издания. В този смисъл разглежданият библиотечен тип е свързан и с определено професионално положение/социален статус. Още при ранните библиотеки, проучени от мен, собствениците са от категорията „видни общественици“, в по-голямата си част депутати, министри, партийни водачи, висши чиновници. С времето номенклатурата се разширява и в групата попадат и други власти-мащи. С установяването на комунистическия режим съставът в значителна степен се регламентира.

Постоянният приток на книги се осигурява по няколко канала, които е възможно да действат и съвместно. По стечение на някои обстоятелства (напр. социален/професионален статус) основен поток от попълнението са издания, свързани с обществената/професионалната дейност на библиотечния собственик: всякакви официални издания, справочници, алманаси, промоционални каталози.

Начинът на попълване на библиотеката е на пръв поглед разнообразен, но може да се сведе до няколко рутинни действия. Наблюдаваните примери от двата маркирани тук периода показват допирни точки и различия. Последните са предимно в целите както и по отношение на отчетността, с които предоставящите книги институции действат. Ако додеветосептемврийският издател предоставя свои печатни произведения с информационна или промоционална цел, то следдеветосептемврийският му събрат често не отчита такива мотиви, а просто обслужва дадена категория хора. И ако един частен издател, съобразяващ се с принципите на пазара, е донякъде ограничен в избраните количества, социалистическият му наследник се влияе само от поредните кампании по „икономично“, „ефективно“ и т.н. изразходване на ресурси и материали.

Издателят до средата на 40-те години изпраща своята продукция главно с цел да му се обърне внимание, да се презентира или да се разгласи дадена дейност и съответно очаква известна съпричастност, отклик, съдействие. Социалистическият е практически освободен от това. В регламентираното общество не е нужно да привличаш внимание с каквото и да е заглавие, освен ако не се цели лична изгода.

Един от източниците/условията за попълнение на фиктивната библиотека е наличието на издаващо звено, което я „обслужва“. Тази констатация е в пълна сила за епохата на социализма, когато комплекти от годишната продукция на някои издателства се разпращат на съответните „ресорни“

лица. Издателството на БЗНС, например, през целия период на 80-те години на XX век изпраща своята продукция (не само обществено-политическа, но и профилирана научна, българска и преводна художествена литература) не само до членовете на Постоянното присъствие на БЗНС, но и до всички завеждащи отдели.

Фиктивната библиотека от довоенните години съдържа значителен брой юбилейни книги, алманаси, браншови издания. Голяма е групата на брошури-те – „отворени писма“, „отговори на ...“ и т.н., полемизиращи, допълващи и разясняващи лично, групово и т.н. поведение/позиция. Рекламни издания, пътеводители, книги, издавани с цел да популяризират даден край (населено място, паметник и т.н.), в значителна част от тиража си отиват като попълнение на фиктивните библиотеки. Специфично ядро образуват официални издания и колкото по-високо е издигнат собственикът на библиотеката, толкова по-добре са застъпени и отделни издания и периодика на банки, застрахователни дружества, различни АД и т.н. Не малка е групата на издания, натоварени от дарителя с цел да обърнат внимание на неговото съществуване, най-вече с оглед някаква бъдеща облага от собственика на библиотеката.

Като типичен пример за късната социалистическа епоха (70-те–80-те години) може да се вземе библиотеката на Я. Б. Тя съдържа почти десетгодишната продукция на издателство, свързано с обществената организация, където той работи, включително поръчкови издания и печатана в издателската печатница техническа литература.

За наблюдаваните периоди основно ядро от фиктивните библиотеки не влиза в обръщение. Може да се издигне хипотезата, че представителната функция измества от фиктивната библиотека книгите, които собственикът или семейството му четат. Разбира се, към основната книжна маса обичайно попадат и книги, набавяни преди създаването на разглеждания библиотечен феномен, или придобивани целенасочено в резултат на специален интерес на собственика. В такива случаи личната и фиктивната библиотека са в своеобразна симбиоза.

Фиктивната библиотека има своя период на живот и той, в преобладаващите случаи, е свързан с активните професионални изяви на притежателя ѝ. В поредки случаи тя се поддържа до края на живота му. По-сетнешната ѝ съдба, ако не е унищожена от периодичните за разглежданата епоха катаклизми, може да се проследи в две насоки. Рядко, но тя продължава да бъде поддържана като представителна, във висока степен фиктивна библиотека. Такива са случаите, когато наследниците ѝ придават репрезентативни функции. Друг възможен път е тя да се превърне в неизползваема семейна библиотека, съхранявана от суетност, книголюбие или инерция. Възмож-

но е части от нея да се интегрират пълноценно в библиотеката както на някои от наследниците на първоначалния ѝ собственик, така чрез продажба или дарения – на други лица.

Библиотеката на генерал Б., създадена в началото на 50-те години и дарена на един от синовете му, е каталогизирана със съдействието на служители на НБКМ и е разположена в специални библиотечни шкафове. Те не са разваряни, според актуалните им собственици, почти две десетилетия след смъртта на собственика, освен в няколкото случая, когато на една-две години са били почиствани.

Разглежданият тип библиотека трябва да се разграничи от библиотеките, създавани и изпълняващи изцяло декоративна функция. Коректно е да се уточни, че нито декоративната, нито фиктивната библиотека съществуват в чист вид. Те са страни от феномен при общуването/използването на книги с прояви и в български условия.

Бележка

1. Тансел, Т. Историята на книгата като поле за изследване. // В : *История на книгата/Книгата в историята*. Съст. А. Гергова, Кр. Даскалова. С., 2001, с. 101.

PR В ПРАКТИКАТА: АНАЛИЗ НА СЛАБОСТИТЕ

ЕВГЕНИЯ РУСИНОВА

Положението на библиотечния PR е противоречиво. Видимо той е припознаван от библиотечните среди. Преподава се като дисциплина. Навлиза постепенно и в номенклатурата библиотечни дейности. И въпреки това все още не предизвиква заслужаваното внимание. Споменаването му (и употребяването му) е по-скоро реверанс към съвременните библиотечни технологии, отколкото резултат на разбиране и осъзната нужда.

Дори с най-голямо приближение не може да се открие някаква национално специфична практика на прилагане на PR технологии (у нас). Всяко обобщение върху приложението на PR технологиите в български условия трябва да се сведе до анализ на отделни, изолирани, често и спорадични практики. Излишно е да аргументирам необходимостта от един преглед върху слабостите при прилагане на PR технологии в библиотечната практика. Моите обобщения са направени върху наблюдения от работата на конкретни библиотеки. Те отчитат и общи тенденции в библиотечната сфера у нас. Придържам се към общия дух на един популярен изследователски (и оценъчен) подход, известен със сложното наименование SWOT – анализ(1).

Библиотечният PR процес, схематично разгледан, се състои от няколко цикли (етапи), които се намират в тясна взаимовръзка помежду си. Те не могат да се „прескачат“ (подминават) и следват в логична последователност. Без да изключвам значението на призванието, творчеството, „горенето“ при организиране и провеждане на PR дейност, не мога да не подчертая, че става дума за технология, която има своите строги изисквания(2). Същевременно, като при всяка технология отделните етапи и стъпки под-

лежат на контрол и оценка (evaluation). Това е задължително, тъй като от промеждутъчната оценка зависи коригирането „в крачка“ на организираните дейности, възможността да се избере оптимално решение. Основно изискване в PR теорията и в конкретната PR практика е контролиране и оценка на всеки етап – организационен и при провеждане на съответната PR програма/мероприятие. Тук ще се спра последователно на основните слабости при приложение на PR в библиотечната сфера.

На първо място ще изведе слабости, които с основание могат да се нарекат „основополагащи“. Такива са:

- незнание (непознаване) както на теорията, така и на практиката. Споменавам ги, защото те не са пречка да се симулира осъществяване на PR;
- формалност/фиктивност при прилагане/внедряване на PR;
- свеждане на PR само до поддържане на контакт с медиите.

Последното заслужава специално внимание. „Тясното“ разбиране за PR като връзки с медиите (PR = връзки с обществеността = връзки с медиите !) е присъщо на не малък брой библиотечни специалисти. Това е „малък“ недостатък в сравнение с „тясното“ разбиране на самите връзки с медиите. По силата на него те се свеждат до две еднакво неправилни дейности. В единия случай връзките се изразяват в едностранчиво рутинно известяване от страна на библиотеката, без да се отчита спецификата на медии и техните аудитории. В другия дори се проявява настоячивост; представителите на медиите биват буквално „ухажвани“; някои (определени) библиотечни мероприятия стават прио-

ритетни за журналистически визити. С това се и изчерпва журналистическото внимание. И в двата случая не се забелязва благоприятен резултат, не се прибавят ползи.

Детайлната оценка на слабостите изисква наблюдение върху всички основни етапи в осъществяването на единични или комплекс от PR прояви. Това е наложително за правилното определяне на „слабото“ място. То може да бъде:

а) на фазата до провеждането на мероприятиято;

б) в процеса на провеждане;

в) при използването и оценката на резултатите на PR дейност.

Слабости трябва да се търсят (и да се откриват, когато ги има!) по цялата верига на библиотечния PR. Сред най-често наблюдаваните са:

1. Отсъствие на ясна цел: не само дефинирането ѝ в PR програмата, но и като парадигма в развитието на съответната библиотека.

2. Няма поглед върху ресурса, с който библиотеката разполага; библиотечните специалисти не са в състояние да оценят реално положението на институцията.

3. Не се познава (или превратно се оценява) библиотечната околна среда.

4. Неумело (също: с нежелание) се работи с документация, статистическа и по-общо – социологическа информация. Анализ на ситуацията не се извършва (по предходната причина).

5. Планирането е формално; неумело; неправилно. От тук е следствието, че изпълнението на плана се контролира формално и неумело. Не се спазват срокове, технологични изисквания.

6. Нарушена е технологията при осъществяване на PR програми/дейности. Най-често има проблеми при провеждането на отделни конкретни мероприятия. Голямо е разнообразието на допускани слабости (до колкото става дума за многообразие от стъпки, форми и комбинациите им).

7. Подценява се диференцирането между отделните PR видове и между отделните PR дейности.

8. Пренебрегва се (дори и отсъства) контрол, обратна връзка, а като цяло и генерална оценка – на всички нива.

9. Напълно отсъстват в практиката процесът на адаптация на PR програмата/дейностите към условията на средата, както и диференцирането на отделните PR към различни сегменти на околната среда.

10. Не се използва кумулиращия ефект както на последователно провеждани еднотипни PR прояви, така и на едновременно осъществяваните.

11. Неизяснена е функцията на PR в управлението на библиотеката (както и мястото му в организационната ѝ структура).

Според наблюденията върху конкретни библиотечни практики, SWOT анализът или друга сходна техника за оценка се пренебрегват, или не се използват. Това лишава PR дейностите (и всички библиотечни дейности въобще) от задължителните съпоставка и ранжиране на проблемите. Подценява се изпитан подход към ясно открояване на възможности и цели, наличие и необходимост. Без SWOT анализ не е възможен нито анализ на операциите, нито прилагане на системен подход към библиотечната (и в частност PR) дейност.

Едно от изразените „тесни места“ при осъществяване на PR в практиката е свързано с човешкия фактор. Дейността в сферата на PR се възлага на неподходящо лице – без теоретични познания и организационни умения. Неразбирането, което PR отговорникът среща от страна на библиотечно-ръководство, също е от основните причини за неуспеха на PR. Консервативни, авторитарни или нерешителни ръководител/ръководство са основно препятствие пред библиотечната PR работа. Също психологически характер има една друга слабост – разбирането, че PR е елитарна, своеобразна VIP дейност. Това обяснява помпозността на

някои, отчитани като PR дейност, прояви. Тук трябва да се впише и криворазбраното самочувствие на PR-специалисти, свеждането от тях и от библиотечни ръководители на PR дейности до протоколни, официозни прояви.

Основен недостатък на българската библиотечна практика е подценяването/пренебрегването на окръжаващата библиотеката среда (околната среда). Последната е в двойно отношение с библиотеката. В единия си аспект това е ролята на средата като сбор от елементи, с които библиотеката си взаимодейства (но и се противопоставя или пък търси партньорство). Вторият аспект е в ролята на средата като фактор, влияещ върху функционирането на библиотеката(3).

Сериозна слабост е недооценяването на комплексния характер на PR дейност. На първо място подчертано се пренебрегва вътрешният PR. При външния PR като цяло се подминават такива направления (и различията помежду им) като контактна работа, програмна работа, лобиране/фъндрайзинг. Изложбена и промоционална дейност се осъществяват най-често сами за себе си извън контекста на PR работата. Не се отчитат онези специфики при организирането им, които ги правят елементи на библиотечния PR.

В много случаи библиотечният PR в наши условия може да се сравни с хвърляне на топка със затворени очи. PR посланието, което се отправя, най-често е без адресат. Това е следствие от неправилното отъждествяване на почти безадресно послание към медиите с PR работа. Пренебрегва се същностният за PR момент за работа с различни публики. Към тях спадат както потребители, така и библиотечни партньори (но и съобразяване със съперниците). Членове на дружество на приятелите на библиотеката, кръг потенциални спонсори, лидери на общественото мнение и т.н. са също толкова важни сегменти на общата аудитория, към която библиотечния PR насочва внимание. Контактна и програмна работа допълват диференцирането. Чуждият, но в отделни слу-

чаи и нашият опит(4) показва именно значението на диференцирана работа с групи като учители (ученици; музейни работници; лица, организирани в групи/сдружения по интереси, напр. родоведски, краеведски, фенклубове и пр.).

Част от неблагоприятията в практиката на PR са резултат от подценяване на различните условия в отделните библиотеки и на спецификите на PR според видовете библиотеки. За няколко десетилетия чуждата практика е създала отлични образци на PR в отделни видове библиотеки. Има и български опит. Диференцирана и според спецификите на библиотеките е PR дейността в НБКМ, в УБ на СУ „Св.Климент Охридски“. По свой начин гради публичност Столичната библиотека. Техният опит не може да се пренесе механично върху други видове библиотеки. Неразработена област е PR на малките публични библиотеки, към които трябва да се причислят читалищните.

Едни от най-съществените, перманентно присъстващи, слабости са от сферата на изследванията. Тези слабости могат да се степенуват като пренебрегване, нежелание и непознаване на изследователските процедури. Проблематично се оказва не само провеждането на анкета, но и извличане на сведения от различни статистики и систематизирана документация. Не бива да изненадва изводът, че анализът на ситуацията(5) е сред най-слабите пунктове при осъществяването на библиотечен PR (но и не само на него!).

Анализът на слабостите трябва да се допълни и с констатацията, че като цяло липсва координация между отделните библиотеки. Прословутото споделяне на „добри практики“ остава спорадично и не предизвиква ответна реакция. Още по-слаби са резултатите от едно възможно усвояване/внедряване на чужд опит. Прякото наблюдение на място, в чужбина, е неосъществимо по две свързани причини. Първата е, че PR не е все още приоритет при усвояване на чуждия опит. Втората е поради характе-

ра на повечето съприкосновения с чуждия опит – за минимално време, без оглед на българските нужди, повече формално.

Детайлното разглеждане на неблагоприятията при провеждане на PR дейности откроява, например, многобройни слабости в различни точки на изготвяне на PR материали или осъществяване на мероприятия. PR работата се основава на разкриване реални дейности, тяхното огласяване. Най-често това се пренебрегва. PR текстовете преднамерено изтъкват нереални стойности. Превръщат се в реклама, в недобре завоалирано самохвалство.

Оформянето на прес-съобщения и папки, организирането на презентации и промоции, на срещи, конференции и т.н. свидетелстват, че не само теорията и отделните технологични изисквания, но и съществуващата позитивна практика слабо се познават. Изводът може да се разпростре както върху външното оформяне на текстове и езиковата им форма, така и върху съответните планове, с които са обвързани.

При контактуване с лидери на общественото мнение, например, се допускат някои напълно погрешни ходове:

- търси се вниманието на единичната, извадена въвн от съответната общност личност, за предпочитане на смятаната за VIP;

- не се познават характера, интереса, отзивчивостта (но и възможностите) на съответното лице, съществува пълно неведение относно неговото ангажиране с проблема на библиотеката;

- не се отчита, че важното е не само да се обърнеш към личност/група, а да ги спечелиш за каузата си.

Неудачите около библиотечния PR са свързани с непознаването на неговата същност. Често не се знае какво се разбира (и какво се включва в) под PR. Не се прави принципна разлика между PR и маркетинг. PR се разглежда като съставна, подчинена част на маркетинга. Съществува и тенденция PR да се разтвори в направлението „кор-

поративни комуникации“. Тенденциите и в двата случая не са резултатни. PR не печели нищо, поставен в маркетинговата концепция, тъй като в българските библиотеки маркетинг не се осъществява. Парадигмата корпоративни комуникации в българските библиотечни условия не е нещо повече от моден словесен фетиш.

Неуспехите при въвеждане на PR технологии в библиотечната сфера са в пряка зависимост от мисловни стереотипи, разпространени сред библиотечната колегия. Приема се, например, че в българското общество като цяло има подчертана съпричастност към библиотеките. От това се прави извод за позитивен за библиотеките обществен климат. В този план се пренасят и разсъждения, че привличането на изявени политици, силни на деня хора, интелектуалци и т.н. като участници в библиотечни прояви осигурява престиж и гарантира подкрепа за библиотеката. Пропуска се факта, че между обществени симпатии и активно лобиране от страна на лидери на общественото мнение и политици има съществена разлика. Присъствието, например, на кмета на библиотечна промоция не е тъждествено със спечелването на същия този кмет за библиотечната кауза. Различните прояви на симпатия към библиотеките, четенето и книгите не гарантират корелация между съпричастността на обществени групи към библиотеката и съответната регионална/общодържавна политика към нея.

Посочените слабости са следствие и от подценяването на PR теория и технологии. В мнозина от библиотечните специалисти, както библиотекоеведи, така и практики, работещи в библиотеките, са затвърдени неверни представи за библиотечния PR. Пренебрегва се същността му на комплексна технология. Не се отчита, че успехът на прилагането му зависи от отчитането на спецификите на националната библиотечна сфера и конкретността на всяка PR проява. Ефект от приложението на PR постановки

може да има само при конкретно решение, съобразно условията и обстановката. Разбира се – и при спазване на общите технологични принципи.

В заключение трябва да се отбележи, че прилагането на PR изисква инициативност, активност, целенасоченост. Към това трябва да се добави отлично познаване на теорията, овладяна практика, ясна картина на ресурси и цели. PR не дава нито бързи, нито видими резултати. От него може да се очаква привличане и подържане на внимание към библиотеката, към нейните дейности, приноси и нужди. Чрез PR може много успешно да се акцентира на функции и роли, изпълнявани от библиотеката.

От комуникационна гледна точка той установява, поддържа (консолидира) контакти, т.е. възплава комуникационната политика на библиотеката. Той е изпитана технология на привличане на публика. Същевременно е основно средство да направи библиотеката friendly на потребителите/публиката.

Бележки

1. **SWOT** – анализ : изследователска технология, изразяваща се в определянето на силните и слаби места, възможностите и евентуалните заплахи, свързани с функционирането на дадена организация в съответната ѝ околна среда. Вж напр: **Е. Русинова**. Библиотечните промоции – проява на „тесни места“. // Издател, VII, 2005, № 2-3, 125-128.

2. Систематизирано адаптирано на основни PR технологични постановки и стъпки към практиката вж в: **А. М. Tuggle, D. H. Heller**. Grand Schemes and nitty-gritty details : library PR that works. Littleton, Co., 1987.

3. Подробно за библиотечната околна среда вж **Е. Русинова**. Библиотечен публичен релеф. С., 2003, 55-70, графично представяне – с. 57.

4. За мястото на PR в структурата на съвременната университетска библиотека вж **И. Янкова**. Съвременни мениджърски подходи в университетската библиотека. // *Сборник* в чест на М. Ковачев. – Велико Търново, 2005, 116-120.

5. Прегледно и некомплицирано изложение върху анализ на ситуацията вж в: **P. Petsch**. Die Gemeinwesenanalyse // Die effektive Bibliothek, Bd. I (DBI Materialien 119), Berlin, 1992, 53-62; Примери за подобен анализ пак там, Bd. II. (раздробна пагинация), 1-166, (пример от Бремен - Хухтинг); 1-20 (от Дюселдорф).

ШУМЕНСКИ ПРИНОСИ В БЪЛГАРСКАТА ПЕРИОДИКА ПРЕЗ 1906 г.

РОСИЦА АНГЕЛОВА

Ускорените темпове на държавен градеж и първите плодове на целенасочената политика на правителството на Народнолибералната партия (1903–1908) дават облика на годините 1905–1906 г.(1). Те са толкова характерни, че категорично показват пътя на България през следващите години – неудържим подем в стопанската и културната сфера. Това ясно проличава и в областта на културата и просветата. Изключително активната и многостранна дейност на проф. Иван Шишманов дава завършен облик на държавната инициатива в сферата на културното дело. Усиленото стимулиране на националния културен процес има благоприятно отражение върху развитието на духовния живот, сдобил се вече с ярки представители и значими постижения. Това с пълна сила важи и за град Шумен.

В началото на века в града действат пивоварна фабрика, една текстилна, три тютюневи фабрики, няколко частни кредитни учреждения и не малко представителства на банки и застрахователни дружества(2). В седемте печатници излизат голям брой периодика и литература – художествена и педагогическа. Девойки и младежи получават образование в Стопанското училище, в Килимарското училище, в Низшето земеделско училище и не на последно място в

Мъжкото опитно училище(3). Значителен брой подготвени и образовани млади хора е съсредоточен в администрацията на града като окръжен, околийски и общински център(4). Всичко това прави Шумен важен стопански и културен център в Североизточна България.

През 1906 г. в Шумен започват да излизат три периодични издания. Имено те са предмет на настоящия наратив.

На 11 ноември 1906 г. излиза брой първи на в. „Обществен глас“. Редактор е Жечо Павлев. Той е роден в Шумен на 26 октомври 1857 г.(5). Завършва IV-класното мъжко училище в града, съученик е на Панайот Волов(6) и бъдещия министър–председател д-р Стоян Данев.

В периода 1875–1877 г. Ж. Павлев е учител в Смядово(7). По време на Руско-турската война (1877–1878) отново учителства в родния си град(8).

След кратко пребиваване в Балчик се завръща в Шумен като гимназиален учител. Заедно с училищните инспектори Васил Йорданов, Митю Войников и още 30 либерали през първата половина на юни учредяват дружество „Народно съзнание“ и започват да издават вестник под същото име. Вестник „Народно съзнание“ излиза в периода 16 юни 1887–9 юли 1888 г.(9). Макар членовете на дружеството да не се признават от-

крито за радослависти, те още с организирането си отстояват чрез вестника си позициите на Васил Радославов в политическия живот(10). По време на правителството на Стефан Стамболов (1887–1894) вестникът е подложен на строга цензура, редакторите му са преследвани и скоро е спряно издаването му.

Според някои източници, Ж. Павлев е известно време назначен за окръжен управител, но скоро е уволнен. Дълги години той е училищен настоятел.

В началото на века е в редиците на Прогресивно-либералната партия. Нямаме сведения защо напуска Либералната партия. Подтик за това вероятно му дава избирането на неговия съученик и съгражданин д-р Стоян Данев за лидер на новата формация. Още в брой 1 на в. „Обществен глас“, излязъл на 11 ноември 1906 г., той пише: „Ние се числим и придържаме към Прогресивно-либералната партия.“

В края на първото десетилетие в редиците на ПЛП в града настъпва разлив. През 1911 г. излиза групата на Ж. Павлев, Иван Тонев и К. Димитриев(11).

Вероятно не се стига до компромис или консенсус, защото след 1913 г. вестникът е на позициите на Либералната (радославистка) партия.

Вестник „Обществен глас“ излиза веднъж седмично. Първоначално се отпечатва в печатница „Единство“ в Търговище, но скоро ползва услугите и на шуменските печатници „Опит“ на Димитър Търговски и на „Любомир и Пресиян Търговски“(12).

През целият период на излизане на вестника (1906–1915 г.) той е огледало на обществения и културен живот на Шумен. В него се поместват интересни

и автентични материали за миналото и настоящето на града.

Жечо Павлев активно сътрудничи на в. „Защита“ и на в. „Шуменски вестни“. Издирва и публикува редица ценни материали от културно-историческото минало на Шумен, проучвания за Илия Р. Блъсков, Маринчо Бенли, Никола Бацаров, Лайош Кошут и сподвижниците му в Шумен, за Руско-турската война, за обществено-политическия живот в град в края на XIX в. и др.

Умира на 8 май 1941 г.(13).

През лятото на 1906 г. се поставя началото и на месечното списание „Струя“(14). Първият брой е отпечатан във варненската печатница, собственост на Добри Тодоров. Останалите три броя се печатат в Шумен в печатницата на Спас Попов(15). Годишният абонамент е 2,50 лв. Списанието е ефимерно литературно издание. Помества преводни и български стихове и разкази, литературна критика и библиография, като и преводи от Шарл Бодлер, А. Бордо, Алфонс Доде, К. Тетмайер, В. Г. Белински, А. Лихтенберже. Сред сътрудниците му са Хр. Цанков – Борина, Бойчо Липовски и др.

В запазените броеве няма данни за издателя и редколегията на списанието. То обаче свидетелства за нарасналите литературни вкусове на шуменската общественост.

Като един от центровете на педагогическото образование в България, Шумен събира дълги години едни от най-добрите педагози. Именно известните учени д-р Кирил Свраков и д-р Стоян Чакъров поставят в началото на 1906 г. началото на списание „Училищна практика“(16). По това време д-р Кирил

Свраков е изпълняващ длъжността директор на Шуменското мъжко педагогическо училище(17), а д-р Стоян Чакъров е учител в същото(18). Едновременно с издаването на списанието и преподавателските си задължения те допринасят за обогатяване на педагогическата книжнина у нас. През 1905 г. К. Свраков, в съавторство с П. Минев, издава ръководство по дидактика, съставено от две части – логика и дидактика. Пособието се отличава с по-добрите си качества, предвид особеностите на дидактиката и тяхното по-ясно, по-конкретно и достъпно изясняване. През 1906 г. колективът издава „Всеобща история на педагогиката“. Без да претендират за оригиналност, тези ръководства постепенно изместват най-използвания у нас учебник в края на XIX в. по педагогика – този на Стефан Басаричек. Налагането на курса на двамата автори се дължи и на факта, че той представлява един завършен преглед на всички педагогически дисциплини.

Другият редактор – д-р Стоян Чакъров, ежегодно е командирован от МНП в различни градове на страната като лектор и ръководител на курсове по „новото рисуване“, „биологичният метод на естествознанието“ и „писмените съчинения“(19).

Според редакционния комитет, „Училищна практика“ е списание за „уясняване и практическа приложба на новите веяния в областта на методиката“. Излиза всеки месец с изключение на юли и август. Годишният абонамент е 5 лв, а тиражът – 3000 броя. Списанието излиза редовно в продължение на седем години – до декември 1912 г. От 1908 г. то има подзаглавие – „Месечно

списание за дидактическо художество“, а от 7–8 книжка (1911 г.) и второ подзаглавие – „Месечно педагогическо списание“.

Редколегията на списанието е в Шумен. Първоначално се отпечатва във Варна – в печатницата на К. Евстатиев и в печатница „Зора“, а по-късно в Шумен – в печатниците на Спас Попов, на Васил Попов и Димитър Иванов.

„Училищна практика“ е сред най-добрите педагогически списания, поставящо си за задача „да осветлява практическото приложение на разните методически въпроси и да дава чисто практически упътвания за работата на учителя“. Съдържа методически статии по различните учебни предмети в основното училище и две рубрики – „За практиката“ и „Книжнина“. Сътрудничат му К. П. Домусчиев, Д. Цонков, Violino Primo (Цонко Попов), Д. Чолаков, М. Д. Николов, Н. Ив. Ванков, К. Савов, Е. Милошев, Иван Кръстев и др.

Годината 1906-та е индикатор и за два опита за издаване на периодични издания. В началото – излиза сведение за предстоящо излизане на списание „Сияние“, месечен преглед за наука, литература и критика(20).

Малко по-късно на страниците на в. „Дневник“ четем: „Открива се подписка за „Вестносец“. Седмичен вестник за политика, литература и наука. Редакция и администрация – Шумен“(21). Нямаме сведение защо се провалят двата проекта.

Така Шумен дава своя скромен принос в развитието на българската периодика. Макар за една година да започват да излизат само три заглавия, но разнообразното им съдържание показва, че

градът е бил съсредоточие на будна интелигенция. А възходящото стопанско развитие на Шумен и района е довело до промяна в бита, традициите и културата на местното население. Формират се потребности, които са в основата на изграждане на критерии към моралните и материалните ценности. Градът смело оформя облика си на модерен, европейски град.

Бележки

1. **Стателова, Е.** Ст. Грънчаров. История на нова България 1878–1944. Т. III. – С., 1999, 176–203.
2. За повече информация вж: **Ангелова, Р.** Стопанско развитие на Шумен 1878–1944 г. – В. Търново, 2006. 335 с.
3. Пак там, с. 86. *
4. **Ангелова, Р.** Териториален обхват и административно устройство на Шуменска околия (1879–1947). – В: Понятия, времена, ценности. – Варна, 2006, с. 4. (Под печат.)
5. **Спомени** на Жечо Павлев за освобождението на град Шумен. Състав. Иван Сакелариев. – Шумен, 2003, с. 35.
6. **Попов, Б.** Панайот Волов като учител. – В: *Шумен-Коларовград*. Ч. I, с. 45.
7. **Пенков, М.** Смядово. Материали и до-

кументи за историята на града под османско владичество. – В: *Шумен и Шуменско*. Кн. III. – Шумен, 1971, с. 17.

8. *Шуменски вест*, бр. 7, 23 ян. 1928.
9. **Ангелова, Р.** Периодичният печат в Шумен 1844–1944. – В. Търново, 2003, 23–24.
10. **Георгиев, Б.** Либералната (радославистка) партия в България 1886–1899. – С., 2001, с. 16.
11. *Обществен глас*, бр. 40, 24 септ. 1911.
12. **Ангелова, Р.** Шуменската полиграфическа индустрия – фактор в стопанския и обществения живот на града (1887–1947 г.). // *Библиотека*, 2005, бр. 1, 35–41.
13. *Шуменски общински вест*, бр. 69, 3 май 1941.
14. **Ангелова, Р.** Периодичният печат..., с. 35.
15. **Ангелова, Р.** Стопанско развитие..., 182–183.
16. **Ангелова, Р.** Периодичният печат..., 37–38. От 1908 г. редактор е само д-р Ст. Чакъров.
17. *ДВ*, бр. 218, 11 окт. 1905; бр. 138, 30 юни 1907. Едва от 1 март 1911 г. д-р Свраков става титулярен директор. *ДВ*, бр. 143, 4 юли 1911.
18. *ДВ*, бр. 89, 27 апр. 1907.
19. *ДВ*, бр. 202, 15 септ. 1908.
20. *Вечерна поща*, бр. 34, 4 февр. 1906.
21. *Дневник*, бр. 1548, 28 окт. 1906; *Струя*, 1906, кн. 3–4.

ТЪРГОВСКИЯТ ПОДХОД НА СЛАВЧО АТАНАСОВ - СТАРИ ИДЕИ, НОВИ РЕШЕНИЯ

ВАСИЛ ЗАГОРОВ

Славчо Атанасов е един от най-ярките представители на българското книгоиздаване през 30-те и 40-те години на XX век. Той изпъква сред своите колеги не само с ерудираната си, въздържана и трудолюбива личност, но и с търговския си подход, съчетаващ старата абонаментна практика със съвременните комуникационни и банкови системи. С какво се отличава издателската дейност на Славчо Атанасов, с какво той променя пазара на българската книга, е интересен въпрос, чийто отговор може да бъде полезен за редица от настоящите български издатели.

Решаваща роля за успеха на библиотека „Златни зърна“ изиграва трудовият стаж на бъдещия издател в списание „Икономия и домакинство“. Получил пълното доверие на собствениците Стефан и Теодора Пейкови, Славчо Атанасов има шанс да обиколи и опознае страната, да натрупа опит в работата с хора, да добие самочувствие. Затова, държейки първата си книга в ръце – „Истинското ни лице“ от Гастон Ражо, той поема по пътя на първите български издатели и пътуващи книготърговци – Никола Карастоянов и хаджи Найденов. „И тъй – казва Славчо Атанасов, когато се сеща за началото си като издател – напълних чантата с покани и 20–30 екземпляра от книгата и в едно

мрачно септемврийско утро тръгнах за Южна България.“ По този начин той спасява бъдещото си начинание, като не позволява книгите му да станат част от общия хаос в книжните складове и пъстрите книжарски витрини. Там сред множеството издадени книги едва ли някой щеше да им обърне внимание. Личният му опит го довежда пред много прагове и самият издател споделя, че вече има усет за настроението на потенциалния клиент, за неговата съпричастност или апатия спрямо световните литературни процеси. Така с две пътувания младият издател успява да закрепим финансовия си баланс и да погледне на бъдещите си планове с повече увереност.

Достатъчен ли е този индивидуален подход за успеха на библиотека „Златни зърна“? Можем да кажем, че това е една от най-силните страни в стратегията на Славчо Атанасов, но не и единствената. Книгите му едва ли щяха да станат достояние на всеки дом без внимателния им подбор – превод и печат. Можем да кажем, че на фона на множеството издавани библиотеки, според Ж. Ескенази, през периода 1931–1944 г. 66,3 % процента от преводната художествена литература излизат в серии и библиотечни поредици – „Златни зърна“ е последовател на традицията, изградена за двадесет години от книгите на биб-

лиотека „Мозайка от знаменити съвременни романи“. Какво отличава тези две библиотеки от неизброимите в България поредици? Какво им осигурява място в историята на българското книгоиздаване? Това е интересен въпрос, защото по своята същност библиотечните поредици се създават и търгуват по една утвърдена и наистина добре усвоена в България схема.

При библиотеките ежегодно се обявява списък с бъдещите заглавия, обикновено между 8 и 12. По този начин читателят е предизвестен за авторите, които му се предлагат, той има право на избор – дали да купува отделни книжки от поредицата, или да жертва читателските си вкусове и да получи голяма отстъпка за закупуването на цялата годишна. Тази отстъпка в различните случаи и периоди е между 15 и 33 %, като за стимулиране на интереса намалението е обвързано с някаква крайна календарна дата. Като правило издателят разпраща своите заглавия на всички стари абонати, които преценяват дали да върнат книгите или не. На кориците на самите издания има цялата необходима информация за наличните издания, търговската оферта, информация за връзка и дори банкова сметка. Тази „правиртуална“ книжарница, в която издателят и читателят контактуват посредством телефона, пощата и банката, измества класическите форми на книгоразпространение.

Разликата при утвърждаването на „Златни зърна“ се състои в коректността и професионализма по отношение на най-важните за един издател работни практики: съобразяване с читателския интерес, набавянето на грамотен превод

и качествено оформено издание, подшито съобразно финансовите възможности на клиента. Славчо Атанасов подбира десет книги плюс една или две премии за годишния си списък внимателно и след сериозни консултации. Основна цел е на пазара да бъдат пуснати съвременни представители на световната литература. По този начин „Златни зърна“ следи отблизо литературните процеси извън границите на България и излиза от рамките на определената за този период констатация на Евгения Русинова, че големите прочитни заглавия се превеждат у нас в период между две и осем години. Издателят особено много държи на качеството на превода, това му старание е награждено с факта, че нито един превод от тази поредица не става повод за подигравки и полемики в тогавашния литературен печат. Важна отличителна черта на библиотеката е и нейното оформление. Малките спретнати книжки във френски формат се отличават с художествено оформена корица. На заглавната страница изчерпателно са дадени сведения за автора, заглавието, преводача и издателя. Подредбата на текста е направена съобразно всички професионални изисквания на периода – не се пести вътрешно пространство от белите полета, отстъпите, размера на шрифта и йерархията на вътрешните заглавия. За удобство на клиента на последната страница, а при подшитите издания и на задната корица, е представена пълна информация за бъдещите заглавия и премията, за условията на абонамента, цените и отстъпката, за адреса и данните на издателството.

Неизменна част от професионализма на Славчо Атанасов е неговата ко-

ректност и човечност. Издателят държи изключително на своите клиенти, той изпълнява стриктно абонаментните си планове, поддържа конкурентни цени и може би затова сред спомените му няма такива за нелоялни и неточни клиенти. Дори в тежките условия, при които се издават книги след 9.IX.1944, когато вече се предчувства краят на една епоха в българското книгоиздаване, Славчо Атанасов остава верен на принципите си. В дневника на И. Папанин „Живот върху леда“, излязла през 1945 година, четем на задната корица: „Както обясних на гърба на последната книга „Аз не съм героиня“ – Ноел Анри, с която завърши година IX на Златни зърна, обявената по-рано „Живот върху леда“ от И. Д. Папанин не можа да излезе своевременно по причини напълно независащи от нас, както и поради трудности от техническо естество.“

Така с неизчерпаем ентузиазъм и нарастващ професионализъм Славчо Атанасов се превръща в един от най-видните дейци на българското книгоиздаване до 1947 г. Той използва рационал-

но натрупания в тази сфера опит и го съчетава с неприсъща за хоризонтите на тогавашния ни издател изобретателност и коректност. Неговият търговски подход и качествата му на лидер разрушават мита, че в една малка страна с бариерен език, раздирана от социални противоречия, може да се прави сериозно книгоиздаване. През 1948 г., принуден от променящите се обстоятелства, той слага край на своето начинание, така както го е започнал – сред приятели и колеги, с усмивка и топло чувства.

Литература

Ескенази, Ж. Преводната художествена литература в България (1878–1944). Издатели, издания, класификация. – ИНБ, ХХІ (ХХVІІ), 1993.

Папанин, И. Д. Живот върху леда. Дневник. – С.: Златни зърна, 1945. – 436 с.

Русинова, Е. Съветската и руската литература в България (1918–1944). – В: България и Русия през XX век. – София, 2000, 111–120.

Цанков, Г. Сеячът на златни зърна. – С.: НБКМ, 2004, с. 56.

ДЛЪЖНИЦИ СМЕ НА СТИЛИЯН ЧИЛИНГИРОВ

ЙОВКА РЪЦЕВА

Навършиха се 125 години от рождението на бележития шуменец и българин Стилиян Чилингиров.

Поколения не знаят кой е всъщност той. Стилиян Чилингиров е изключително богата и многостранно развита личност. Той е писател, поет, преводач, редактор, критик, библиограф, библиотечен и читалищен деец, общественик-хуманист.

Най-напред завършва Педагогическото училище в Шумен, едновременно работи като общарски и книжарски чирак и овчар. В различни краища на страната е телеграфист и учител. Завършва философия и педагогика в Софийския университет, а след това специализира история на литературата в Берлин и Лайпциг. В резултат на образованието и опита, Стилиян Чилингиров в различни периоди от живота си е бил директор на Народната библиотека в София, директор на Етнографския музей, председател на Върховния читалищен съюз, народен представител в XV Народно събрание. Той е един от основателите на СБП и негов председател (1941–1944), създател е на Студентския клуб в София, автор е на писмото в защита на българските евреи...

Неоценимият му принос за нас е, че по негово предложение и настояване, през 1921 и 1922 г. във Велико Търново и Шумен се създават Народни депозитни библиотеки. Така след Народните библиотеки в София и Пловдив и в Северна

България тези две библиотеки съхраняват българското книжовно богатство.

Творчеството на Чилингиров е многообхватно. Автор е на повече от 20 научни труда в областта на образованието, просветата, литературната история, библиографията, между които е „Български читалища преди Освобождението“ (1930).

Художествените му произведения са от различни родове и жанрове. Сред най-известните са: романът „Хляб наш насущний“ – изграден на базата на живота в Шумен, и изследването „Какво е дал българинът на другите народи“, което е изключително актуално в днешния ден. Великолепното му стихотворение „Ти знайш ли този край“ е стояло в рамка на вратата на кабинета му, а в полето Иван Вазов е отбелязал: „Желал бих, да съм написал аз това стихотворение.“

*Ти знайш ли този край, де пролет рози
постилат с губер тучните поля,
де цял народ, живял посред угрози,
със буйна кръв цветя им той поля,
подирил нови дни и щастие ново,
в сърцето с плам, в уста с безсмъртно
слово?*

Малко известно е творчеството му за деца – стихотворения, разкази, приказки. Много от нас не подозират, че любимите детски стихчета, с които са израсли поколения деца, са негови – „Ох-льо-Бохльо“, „Две звездици“, „Две очички“, „Ела, сънчо“ и др. Не би могло да е

иначе след като те не са издавани повече от 50 години. След 9 септември 1944 г. Стилиян Чилингиров е обявен за враг и произведенията му са иззети от библиотеките. Забравен е.

Днес Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров“ и Народно читалище „Стилиян Чилингиров“ в Шумен носят неговото име. Двама културни института и Община Шумен организираха на 26.X.2006 г. поредица от инициативи, с които отбелязаха достойно юбилея.

В първия ден от програмата в НЧ „Ст. Чилингиров“ бяха проведени разговор с ученици за нравствените ценности и музикално-поетичен спектакъл.

В следващите два дни Регионалната библиотека бе домакин на национална конференция, на която бяха представени различни аспекти от личността му. С доклади и изказвания участваха представители на Института по литература при БАН, СВУБИТ, Унгарския културен институт, регионалните библиотеки, НЧ „Д. Войников“, Дружеството на писателите в Шумен и други.

Официално бе открита богата и аранжирана с много вкус изложба под наслов „Последният възрожденец“. В нея са включени произведения от и за Чилин-

гиров, снимков материал, писма, лични вещи – дарение от внуците му. Тази изложба би могла да бъде експонирана и в други библиотеки от страната.

Гости на тържествата бяха внуците на Стилиян Чилингиров – Ангел и Стилиян Папаличеви, директори и колеги от регионални библиотеки, културни институти, читалищни, училищни и университетски библиотеки. Всички получиха брой от специалното издание „Юбилеен вестник“.

РБ спечели проект пред Общински фонд „Култура“ и предстои да издаде книжка с детски стихове на Стилиян Чилингиров, илюстрирани от деца, утвърдени след проведен конкурс и с любезно предоставените авторски права от наследниците.

Поредицата от инициативи предизвикаха интерес сред гражданите, библиотеките и медиите в Шумен. Дано проявите, организирани от РБ „Стилиян Чилингиров“ и НЧ „Стилиян Чилингиров“, да дадат тон и на други библиотеки, издателства, творчески съюзи, организации, които да популяризират живота и творчеството на писателя. Да го извадим от забвението и да направим творбите му достояние на поколенията!

Стилиян Чилингиров го заслужава!

Съобщение

По-случай 125-годишнината от рождението на Стилиян Чилингиров излезе от печат непубликуваният му роман „Несретник“. Изданието е на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ и Националния литературен музей, където се съхранява ръкописът на книгата. Осъществяването на изданието стана възможно след спечелване на конкурс в Националния център на книгата към Министерство на културата. Цената му е само **3.00 лв.**

РУСКА ЕМИГРАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ

ДОНКА ПРАВДОМИРОВА

Библиографията е призвана да овладява хаотичното битие на документите и когато се появи нов библиографски труд, означава, че още една тема е получила своя систематизиран библиографски портрет. С такъв портрет наскоро бе удостоена темата за руската емиграция в България. Той е дело на руския емигрант ст.н.с. д-р Сергей Рожков и Елха Денева. Библиографската редакция е извършена от ст.н.с. д-р Елена Янакиева.

В увода д-р Рожков очертава накратко контурите на руското емигрантство към България и предлага собствена периодизация на този процес. А по-широкото възприемане на понятието „емиграция“, в което се включват например и смесените бракове, предопределя и тематичния обхват на литературата по темата – проблем, по който също няма единомислие сред историките. Тези моменти са част от характеристиката на библиографията, която е първо по рода си издание у нас.

Целта на указателя, както личи и от заглавието, е да отрази българската литература по този слабо разработен исторически проблем за периода 1878–2006 г., от момента на създаването на Третата българска държава до наши дни, т.е. за близо 130-годишен период.

Работата на съставителите е била нелека, тъй като темата не е добре и активно разработвана в България, а от

друга страна – има комплексен характер и немалка част от текстовете са „скрити“ в общоисторически изследвания. Определено обаче може да се твърди, че авторите изключително успешно са се справили със задачата си. Те са издирили 678 заглавия – книги, части от книги, студии, статии, очерци и др. – и ги представят в три основни дяла: „Книги“, „Публикации в научни списания и сборници“, „Публикации във вестници“. Във всеки дял на следващо ниво систематизацията е азбучна, тъй като „основната цел на указателя е да представи кои автори, къде и до каква степен разработват дейността на руските емигранти в България“, както се твърди в обяснителните бележки. Извън обекта на библиографията остават публикациите на самите емигранти. В бъдеще те биха могли да станат обект на друго самостоятелно издание, което ще обобщи приносите на руската емиграция в научното и културното развитие на България.

При систематизирането на издирените източници се е наложило известно дублиране, което по начало е допустимо в библиографските трудове с оглед информационните потребности на читателите и решението на авторите да представят темата по-задълбочено и изчерпателно. Сборните издания са отразени като книги в първия раздел, а съставните им части са изведени като самостоятелни библиографски единици във вто-

рата част. Мисля, че в този случай авторите изпадат в необоснована крайност относно някои сборници и читателят остава на пръв поглед с впечатлението, че проблематиката на руското емигрантство активно е разработвана у нас и е обект на 82 книги. В този дял, по мое мнение, би следвало да се отразят само изданията, специално третиращи темата за емиграцията. В този раздел са включени, например, „Алманах на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, „Огнища на българската медицина“, „История на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, „Втората световна война и Балканите“ (№ 3, 5, 6, 19). Те съдържат публикации за руски емигранти или емигрантските процеси, но не са специални разработки. Съставните им части обаче не са отразени в дял втори, както е посочено в обяснителните бележки. А за № 19 не става ясно какви материали съдържа, тъй като не е снабден с анотация. Съставните му части също не са отразени във втория раздел. Авторите твърдят, че повечето материали са прегледани „de visu“, но не са обозначили кои не са успели да прегледат и защо подобен род издания са останали неанотирани.

За да улеснят специалистите и съвремененно да удовлетворят интереса на по-широката читателска аудитория, съставителите са извели публикации във вестниците в самостоятелен раздел – решение, което ще улесни научните работници, от една страна, а от друга – читателите, които проявяват по-общ интерес към темата.

Библиографията е снабдена и с един показалец, общ именен, който включва имената на авторите и на лицата, за които е писано, със списък на периодичните издания, в които са публикувани материалите, и списък на използваните източници.

В такъв информационен модел са организирани издирените по темата материали. Струва ми се обаче, че при вложения огромен труд от страна на авторите моделът на изданието е могъл да бъде и тематично детайлизиран, най-малко чрез справочния апарат. Въпреки че обемът на изданието не е голям, би могло да се направи тематичен показалец, който да разкрие политическата, научната и творческата изява на руските емигранти в България. Би могло и имената им да се изведат в самостоятелен показалец, тъй като те са от особено значение за бъдещите изследвания.

Като първо по рода си издание, библиографията безспорно е сполука за съставителите, а за изследователите – изключително ценен извор. Тя е източник, който веднага ще се включи в информационните ресурси по тази толкова актуална и разработвана днес тема в Русия. Ще допълни и изданието на Инна Л. Полотовска „Материали для библиографии информационных ресурсов русского зарубежья“ (2005).

Денева, Елха и Сергей Рожков. Руска емиграция в България : 1878–2006 : Библиогр. указател. Ред. Елена Янакиева. – София : Нар. библ. Св. Св. Кирил и Методий ; Руски акад. съюз в България, 2006. – 112 с.

ТРАДИЦИЯТА ЗА ИЗРАБОТВАНЕ НА КАЧЕСТВЕНИ БИБЛИОГРАФИИ Е ЖИВА

ЦВЕТАНА СТАЙКОВА

Биобиблиографията на Стефан Гечев потвърждава факта, че школата за професионално изработени библиографии продължава да дава своите плодове. Не само отговарящ на всички методични изисквания, но в много по-широк аспект представляващ творчески портрет на тази забележителна личност, трудът на Пенка Димитрова и Ренета Константинова, с редактор Кръстина Гечева, дава основание за оптимистични прогнози за развитието на библиографията у нас.

Биобиблиографията, посветена на 95-годишнината от рождението на твореца, издадена по повод националната научна конференция „Стефан Гечев – отвъд традицията“ (Русе, ноември 2006 г.), представя неговата многообхватна културна дейност, в големата си част неизвестна доскоро на българската културна общественост.

Стефан Гечев е „един от най-хуманните ни мислители на XX век, част от най-ценния ни национален творчески капитал, едно от истинските ни духовни съкровища“ (Киселов, Младен. Стефан Гечев – неизтърваемият. // Метафизика и култура. Поглед към света на Стефан Гечев. – София: Изд. център Б. Пенев, 2003, 18-19).

Стефан Гечев е поет, романист и драматург, литературовед и преводач, дипломат. По думите на Любомир Левчев, „той имаше успехи и признания в много области на културния и обществен живот. Като дипломат той остави навсякъде трайна следа

на уважение към България. Като познавач и преводач на световната литература беше безспорно един от най-големите авторитети. Като публицист и критик беше един от тези, които раздухаха и възродиха повторно Гео-Милевия пламък. Днес обаче неговата странна, необяснена и необяснима лирика не само поддържа нашата благодарна памет, но ни кара да го преоткриваме и да го преоценяваме и дори да го използваме като критерий на изминалия път. В епохата на лошите чудеса поетът Стефан Гечев е една от малкото добри легенди, които се родиха пред очите ни“ (Левчев, Любомир. В епохата на лошите чудеса...“ // Стефан Гечев (1911–2000). Биобиблиография. – Варна, 2006, с. 5).

Целта на този макар и дълъг цитат е да се създаде поне най-обща представа за един творец, който едва в последните години стана достъпен и познаваем за българските читатели.

Биобиблиографията на Стефан Гечев представя пълна картина на неговите творби – оригинални произведения и преводи; и на литературата за него. Първата част „Публикации на Стефан Гечев“ от своя страна съдържа редица подраздели, които в детайли разкриват многостранната му творческа дейност. Такива са подразделите „Научни публикации“, „Художествени творби“, „Спомени“, „Литературна критика и публицистика“, „Стефан Гечев - преводач“ и др. Втората част – „Литература за Стефан Гечев“

– включва изследвания за твореца, интервюта, отзиви за театрални постановки на негови драматични произведения. По сведения на авторите, всички публикации са прегледани *de visu*. Подреждането на описанията е хронологично. В края на библиографията са включени някои интернет адреси, които съдържат произведения, преводи и материали за Стефан Гечев на български, английски, френски и гръцки езици.

Справочният апарат на биобиблиографията, който включва летопис на по-важни дати от живота на Стефан Гечев и система от седем показалци, разширява в значителна степен информационните ѝ възможности. Показалците разкриват, всеки от различен ъгъл, съдържащата се в корпуса информация и я представят въз основа на редица формални белези. Особена значимост имат показалците, отразяващи творчеството на Стефан Гечев, а именно „Показалец на произведенията на Стефан Гечев по литературни видове“ и „Показалец на произведенията на Стефан Гечев, преведени на други езици“. Те допълват хронологичното подреждане и позволяват да се търси по заглавие, като едновременно с това отразяват жанровото и тематичното разнообразие на творчеството му. Показалецът на преведените от Стефан Гечев автори разкрива богатата палитра от произведения на чуждестранни литератури, привлекли вниманието на преводача Стефан Гечев и предизвикали желание у него да направи българската читателска публика съпричастна на идеите, заложили в тях. Показалецът на периодичните издания, в които Стефан Гечев е публикувал, е свидетелство за интереса на широката читателска аудитория към творчеството му. Значителна е издирвателската работа на авторския колектив при установяване на изпъл-

званията от Стефан Гечев девет псевдонима и инициали при подписване с цел идентифициране на авторството му, намерили отражение в съответния показалец.

Методично издържаната и професионално изработена биобиблиография на Стефан Гечев обаче не би била негов пълен и достоверен творчески портрет, ако не беше така богато илюстрирана с представените негови мисли, оценки на личността и творчеството му от негови съвременници, колеги и приятели, както и с богатия снимков материал, разкриващ важни моменти от живота му. Авторите на биобиблиографията – Пенка Димитрова и Ренета Константинова – са подхождали с необходимата добросъвестност и професионализъм и са изработили прецизно и с любов един сериозен труд, вдъхновени от обаятелната, със забележителна широта на възгледите и в същото време изключително скромна личност на Стефан Гечев. За това особена заслуга има и неговата съпруга Кръстина Гечева, един от малкото останали представители на библиографската школа на Централната библиотека на Българската академия на науките, автор на редица ценни библиографски указатели.

Чест прави и на представителите на Община Русе, които с издаването на този труд засвидетелстват вниманието и почитта си към твореца и човека Стефан Гечев. А на библиографите от съвременното поколение можем да пожелаем по-често да изработват и ни представят библиографски трудове с такава научна стойност и така методично издържани.

Димитрова, Пенка, Ренета Константинова. Стефан Гечев (1911–2000) : Биобиблиогр. Състав... Ред. Кръстина Гечева. – Варна : РБ Любен Каравелов – Русе, 2006. – 187 с. с ил. и факс.

БИОБИБЛИОГРАФИЯ ЗА ХУДОЖНИКА АНАСТАС СТАЙКОВ

ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

Регионална библиотека „Николай Вранчев“ – Смолян издаде биобиблиографията „Анастас Стайков“, посветена на 100-годишнината от рождението на художника.

Анастас Стайков е роден на 21 май 1905 г. в Смолян. Завършва Художествената академия в София през 1929 г., специалност „Живопис“, при проф. Стефан Баджов. През същата година постъпва в „Академи Жулиен“ – Париж и специализира при известния тогава проф. Пол Лоран Пиер. След това се установява в Пловдив, където до 1947 г. работи като учител, а от 1948 г. преминава на свободна практика. Приет е радушно в Дружеството на южнобългарските художници и участва във всички общи изложби.

Цялото си творчество посвещава на родните си Родопи и на любимия си Смолян. През 1942 г. картината му „Качамак“ е единствената наша картина, приета на Биеналето във Венеция и откупена. Анастас Стайков умира в Пловдив през 1988 г.

Съставителката Магдалена Добрикова е издирила материалите „от“ и „за“ твореца, публикувани в книги, пе-

риодични издания и сборници. Включените публикации са от периода 1928–2005 г. и са подредени хронологично. При издирването на литературата са ползвани краеведските картотеки и бази данни на Регионална библиотека „Николай Вранчев“ – Смолян и Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив. За да се улесни ползването на биобиблиографията, поместен е именен показалец. Публикувани са и статията на Владимир Свинтила „Един поет на Родопите“ (1982), както и подбрани изказвания за твореца от Васил Стоилов, Владимир Харбалиев, проф. Атанас Божков и проф. Димитър Аврамов.

Изданието има препоръчителен характер и е предназначено за библиотекарите, изкуствоведи, художници и други културни дейци, както и за онези, които искат да научат нещо повече за родопския майстор на четката – художника Анастас Стайков.

Добрикова, Магдалена. Анастас Стайков : Биобиблиогр. Състав... Ред. Христина Стайкова. – Смолян : РБ Николай Вранчев, 2006. – 36 с. с ил.

IN MEMORIAM

Искра Кънчева почина на 14 ноември 2006 г.

Трудно е да повярваме, че вече няма да чуем нейния смях, че няма да видим искрата за живот в нейните очи!

Родена на 26 август в Русе, Искра цял живот оправдаваше своето име. Тя беше като искра, запалваща сърцата на близки и колеги, изпълваща ги с желание за живот и творчество. Завършва с отличие Английската гимназия в родния си град, Държавния библиотекарски институт в София и Института по култура в Санкт Петербург. От 1981 г. до 1996 г. тя работи в Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе като блестящ библиограф, краевед и първия маркетинг мениджър на библиотеки в България. Има десетки публикации в националния и местен печат. Участва в регионални и международни семинари и конференции. Автор е на библиографски издания. Дисертацията ѝ е на тема „Библиотечен маркетинг“, с научен ръководител ст.н.с. д-р Радка Колева. През 1995 г. Искра е стипендиант на IREX (USA) – Information Agency Visiting Scholar Visa – по линия на Mortenson Center за специализирани библиотечни програми. Пребиването ѝ за един пълен семестър значително допринася за довършването на дисертацията ѝ.

През 1997 г. Искра емигрира в Канада с цялото си семейство. Работи в „Омрон“. Посещава десетки курсове по мениджмънт, компютри и др. Веднага след получаване на канадско гражданство през 2000 г., тя преминава през различни изпити, което я прави валиден кандидат за работа към Федералното правителство на Канада. До смъртта си тя работи с много желание, любов и интерес в Citizenship and Immigration Canada CPC Case Processing Centre – Mississauga.

Искра отгледа и възпита двама синове, които винаги ще се гордеят с нея.

Чуйте нейния глас:

„Само на 45 години чух ужасната диагноза, а след малко повече от три години борба, нещата се оказаха още по-песимистични, прогнозата – тягостна. Искаше ми се да поживея още, имам планове, обич и сили, за да запълнят още години напред, но съдбата ми била друга...“

„Имам добри и лоши дни, но желанието ми за живот е още твърде силно – както казват медиците, аз само от дух живея. По техните мерки и стандарти аз вече не съществувам...“

„Независимо от съдбата, ние определяме пътя, по който ще минем през тази своя съдба – изправени гордо или в самосъжаление. Човек е в полет, докато сам не си отреже крилете. Напълно разбирам, че не съм в състояние да променя съдбата си, но мога да съм в контрол на пътя, по който ще мина, как ще го мина...“

„Липсват ми... в смисъл „приятели“, за мен Канада се оказа по-многолюдна от България. Не съм предполагала толкова изненадващи и незабравими срещи с хора отвсякъде. Имам близки приятели тук немалко, но вие в България сте ми все така вътре в душата, в началото, вие сте българската топлина, онова, без което аз не бих била това, което съм днес. Вие сте част от живота ми, от мен самата, от това, което ме прави цялостна и пълна...“

„С изтъняващото време пред мен България все по-силно ме гушва в сърцето си. Хубава е България есен. Как я обичам есенна на морето – септември, октомври! Балканът също. Миризмата на есен от дървета и храсти! Жарката окраска, жарът на слънцето около 1–2 следобед! Дори прашните пътища, уморените каруци на селяните по тях. Убитите им лица, тихата усмивка... Тъжна България, но скъпа!“

Това са редове от последните писма на Искра.

Приюти я далечната канадска земя, а в България остана скъпият спомен за нея.

Сбогом, незабравима Искре!

Живка Иванова

БИБЛИОГРАФСКИ СПРАВКИ

Общ отдел

002 Печат. Книгознание. Документация.

Информационна дейност

Български автори, издадени във Франция. 1878-1916. Книги и статии. Фр. ез. 53 загл. Декември 2006. НБКМ

Български автори, издадени във Франция. 1917-1969. Книги и статии. Бълг., англ., фр., нем. ез. 245 загл. Декември 2006. НБКМ

Български автори, издадени във Франция. 1970-1990. Книги. Бълг. и фр. ез. 213 загл. Декември 2006. НБКМ

Български автори, издадени във Франция. 1991-2001. Книги. Бълг. и фр. ез. 270 загл. Декември 2006. НБКМ

Български автори, преведени в Белгия. 1917-2001. Книги и статии. Фр. ез. 92 загл. Декември 2006. НБКМ

Италиански автори на бълг. език. Художествена литература и езикознание. 2003-2004. Книги. 72 загл. Декември 2006. НБКМ

Книги от български автори във френскоезични страни. 2000-2006. 97 загл. Бълг., англ., фр, нидерл., нем. ез. Декември 2006. НБКМ

02 Библиотечно дело. Библиотекознание

Библиотечната сграда - пространствени решения и интериор. Книги и статии. 17 загл. Бълг. и рус. ез. Декември 2006. РБПл

Философия

101 Общи работи. Философски науки в цялост

Имануел Кант. Книги от и за него. 64 загл. Бълг. ез. Октомври 2006. НБКМ

159.9 Психология

Авторитарният лидер в психологията на масовото поведение. 1878-2006. Книги и статии. 93 загл. Бълг. и рус. ез. Декември 2006. НБКМ

Ролята на семейството като предпоставка за формиране на агресия у (между) деца-

та. Книги, статии, интернет, EBSCO ресурси. 2000-2006. 80 загл. Бълг. и англ. ез. Декември 2006. РБР

Тенденции в развитието на националния характер на българина. Книги и статии. 1990-2004. 87 загл. Бълг. ез. Юли 2006. РБПл

2 Религия. Теология

Верска търпимост и съжителство на етносите и взаимоотношения между културните им модели в ареала на град Плевен и региона. XVII-XIX в. Книги и статии. 17 загл. Бълг. ез. Ноември 2006. РБПл

3 Обществени науки

316 Социология. Социална психология

Проблемът за властта в интеркултурната комуникация. Традиционните представи за властта в българската народопсихология. Книги и статии. 1991-2005. 51 загл. Бълг. ез. Юли 2006. РБР

327 Международни политически отношения. Световна политика. Международна политика. Дипломация

Външна политика на Гърция при правителството на К. Симитис. Книги и статии. 139 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2006. НБКМ

Статии за М. Горбачов в бълг. пер. печат. 1990-2006. 62 загл. Бълг. ез. Октомври 2006. НБКМ

336 Финанси. Митническо дело. Банково дело. Пари

Данъчна ревизия. Книги и статии. 1992-2006. 29 загл. Бълг. ез. Август 2006. РБР

Държавен дълг - ефекти, допустими граници и подходи за контрол. Книги и статии. 2000-2005. 15 загл. Бълг. ез. Ноември 2006. РБПл

Счетоводен анализ на кредитите в търговските банки. Книги и статии. 1996-2006. 35 загл. Бълг. ез. Август 2006. РБР

Състояние, проблеми и тенденции в раз-

витието на капиталовия пазар в България. Книги и статии. 2000-2006. 71 загл. Бълг. ез. Юли 2006. РБР

Управление на вътрешния дълг. Книги и статии. 1993-2006. 48 загл. Бълг. ез. Юли 2006. РБР

339.9 Международни икономически отношения. Външно стопанска политика. Световно стопанство

Културните различия като проблем при интернационализацията на малки и средни предприятия. 1990-2005. Книги и статии. 54 загл. Бълг. ез. РБПл

340 Право. Общи въпроси. Увод в правото. Методи и помощни науки в правото

Издания в областта на правото в НБКМ за 2004. Книги. 175 загл. Бълг. ез. Декември 2006. НБКМ

343 Наказателно право. Наказателен процес. Учение за престъплението. Криминология

Вината в наказателното право. 1896-2006. Книги и статии. 69 загл. Бълг. ез. Декември 2006. НБКМ

Превенция на противообществените прояви на непълнолетните. Книги и статии. 1992-2005. 60 загл. Бълг. ез. Юли 2006. РБР

36 Социални грижи. Социално осигуряване. Застрахователно дело

Икономика и застраховане. Книги и статии. 32 загл. Бълг. ез. Август 2006. РБПл

Организация на възпитанието и образованието. Училищно дело

Икономика на знанието и образованието. 2000-2006. 36 загл. Рус. ез. Септември 2006. НБКМ

372.3 Занимания в предучилищна възраст

Адаптацията на децата към предучилищното заведение. Книги, статии и интернет

ресурси. 1979-2006. 42 загл. Бълг. ез. Декември 2006. РБР

372.4 Основно образование

Детските въпроси и повишаване познавателната активност в обучението по математика в I клас. Книги и статии. 1997-2006. 27 загл. Бълг. ез. Декември 2006. РБПл

Домашната работа в началното училище. Книги и статии. 1993-2006. 11 загл. Бълг. ез. Октомври 2006. РБПл

Когнитивен аспект в представите за време, пространство и движение в бълг. език. Книги и статии. 54 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Октомври 2006. НБКМ

372.65 Чужди езици

Методика на обучението по чужд (английски) език в детската градина и начален курс на обучение. Книги и статии. 1991-2006. 56 загл. Бълг. и англ. ез. Декември 2006. РБР

376 Възпитание, образование и обучение на специални групи и лица

Влияние на институционализацията върху нервно-психологическото и двигателно развитие на децата в домовете за медико-социални грижи (0-3 г.) Книги и статии. 1990-2006. 44 загл. Бълг. и рус. ез. Септември 2006. РБПл

378 Висше образование. Висши учебни заведения

История на висшето и полувисшето образование в България. Книги. 1879-2006. 97 загл. Бълг. ез. Декември 2006. НБКМ

История на висшето и полувисшето образование в България. Статии. 1850-2006. 203 загл. Бълг. ез. Декември 2006. НБКМ

6 Приложни науки. Медицина. Техника. Селско стопанство

613 Хигиена

Превенция и лечение на ХИВ/СПИН. Книги и статии, abstracts. 2005-2006. 1200 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Ноември 2006. НБКМ

615 Фармация. Фармакология. Обща терапия. Токсикология

Лечение чрез изкуство. Книги и статии. 1994-2006. 28 загл. Бълг. и рус. ез. Октомври 2006. РБПл

616.9 Инфекциозни болести (заразни и преносни заболявания)

Лептоспироза. Книги и статии. 1993-2002. 31 загл. Бълг. и рус. ез. Септември 2006. РБПл

619 Сравнителна медицина. Ветеринарна медицина

Билколечение при хора и животни. Книги, статии и интернет ресурси. 1968-2006. 63 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Октомври 2006. РБР

628 Санитарна техника. Водоснабдяване. Канализация. Светотехника

Водоснабдяване - монопол (възникване, история). Книги, статии и интернет ресурси. 1992-2006. 41 загл. Бълг. ез. Юли 2006. РБР

632 Вредители по растенията. Болести по растенията. Защита на растенията

Конвенционална и биологична борба срещу плевели при рапицата. Книги, статии и интернет ресурси. 1975-2006. 71 загл. Бълг. и англ. ез. Октомври 2006. РБР

65 Управление на предприятията. Организация на производството, търговията, транспорта и съобщенията. Полиграфическа промишленост и издателско дело

Контролинг. Книги и статии. 1990-2004. 50 загл. Бълг. ез. Юли 2006. РБПл

659 Рекламно дело. Промислена и търговска информация

Стилистика на рекламния билборд. Книги и статии. 1990-2004. 34 загл. Бълг. ез. Май 2006. РБПл

Фина механика. Автоматика. Техническа кибернетика

Организиране на контрола за достъп при защита на класифицирана информация. Книги, статии, интернет ресурси. 1992-2005. 40 загл. Бълг. ез. Август 2006. РБР

7 Изкуство. Художествени занаяти. Фотография. Музика. Развлечения. Игри. Спорт

75 Живопис

Пабло Пикасо. Книги, статии, интернет ресурси. 1967-2005. 49 загл. Бълг., рус., англ. и нем. ез. Август 2006. РБР

785 Инструментална музика. Симфонична музика. Ансамблова музика

Северняшки ансамбъл - Плевен. Книги и статии. 57 загл. 2002-2005. Бълг. ез. Януари 2006. РБПл

8 Езикознание. Филология. Литература

82.0 Теория на литературата. Литературна техника

Ирония в художествения повествователен текст. Книги и статии. 1945-2005. 308 загл. Бълг. ез. Юли 2006. НБКМ

886.7 Българска литература

Калина Малина. Книги и статии. 1934-2005. 54 загл. Бълг. ез. Октомври 2006. РБР

Празниците като огледало на възрожденския градски живот, според романа „Под игото“ на Иван Вазов. Книги и статии. 1992-2005. 41 загл. Бълг. ез. Юли 2006. РБР

9 География. Биографии. История

904 Паметници на културата на историческите периоди. Археологически паметници. Старини

Амфори по нашите земи I-IX в. Книги и статии. 1959-1998. 16 загл. Бълг. ез. Ноември 2006. РБПл

Бани (терми) - римски и късноантични. Книги и статии. 1937-2005. 22 загл. Бълг. и рус. ез. Ноември 2006. РБПл

908 Краезнание

Самостоятелно издадени литературни и библиографски източници за Плевен и Плевенска област. Книги. 121 загл. Бълг. ез. Август 2006. РБПл

Село Коидовци. Книги и статии. 1902-1906. 55 загл. Бълг. ез. Октомври 2006. РБПл

92 Биографии

Тодор Кожухаров. Книги и статии. 1921-2003. 23 загл. Бълг. ез. Януари 2006. РБПл

949.72.03 Период на феодализма в българските земи (VII в. - I пол. на XVIII в.)

Български държавни институции през Средновековието. Българската история в контекста на европейската история. Книги и статии. 1994-2005. 36 загл. Бълг. ез. Септември 2006. РБР

Българско средновековие. Книги и статии. 1954-2006. 48 загл. Бълг. ез. Юли 2006. РБР

949.72.04 Период на кризата на феодализма и зараждане на капиталистически отношения. Възраждане на българския народ (II пол. на XVIII в. - 1878 г.)

Стопанско развитие през Възраждането (1830-1878 г.) Книги и статии. 545 загл. Бълг. ез. Септември 2006. НБКМ

949.72.05 България през периода на капитализма (1878-1944)

Тутраканската епопея - септември 1916 г. Книги и статии. 1916-2004. 28 загл. Бълг. ез. Февруари 2006. РБПл

Списък на библиотеките-участници

НБКМ - Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“

РБПл - Регионална библиотека „Хр. Смирненски“, Плевен

РБР - Регионална библиотека, Русе

Редактор *Елха Денева*
elha_deneva@abv.bg